

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Hebnar Alexandr

Volnočasové aktivity osob s mentálním postižením

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma „Volnočasové aktivity osob s mentálním postižením“ jsem vypracoval samostatně.

V Olomouci dne 29. 4. 2019

.....

Alexandr Hebnar

Děkuji paní Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D. za vedení mé diplomové práce a za čas, který mi byl věnován, abych mohl zdárně dokončit tuto práci. Děkuji osloveným organizacím a rodičům, díky nimž jsem mohl udělat průzkumy důležité pro tuto práci. V neposlední řadě děkuji svojí mamince Jaroslavě, která mi byla velkou oporou při mém studiu.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Alexandr Hebnar
Katedra nebo ústav:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Volnočasové aktivity osob s mentálním postižením
Název v angličtině:	Leisure activities of people with mental disabilities
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá volnočasovými aktivitami, které jsou určeny osobám s mentálním postižením. Teoretická část vymezuje základní pojmy, příslušné instituce a organizace zájmového vzdělávání. Na teoretická východiska navazuje empirická část práce, která se věnuje zkoumání problematiky prostřednictvím případové studie ve vybrané lokalitě.
Klíčová slova:	Volný čas a volnočasové aktivity, mentální postižení.
Anotace v angličtině:	Diploma Thesis deals with leisure activities, which are intended for persons with mental disabilities. The Theoretical part defines the basic concepts, the relevant institutions and the organisation of interest education. The empirical part of the thesis is based on the theoretical bases, which is devoted to the examination of the issue through a case study in the selected locality.
Klíčová slova v angličtině:	Free time and leisure activities, mental disabilities
Rozsah práce:	60 stran
Jazyk práce:	Čeština

Obsah

Úvod	1
1 ČLOVĚK S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	3
1.1 Definice pojmu mentální postižení	3
1.2 Klasifikace mentálního postižení	5
1.3 Okruh osob s mentálním postižením	7
1.4 Vzdělávání osob s mentálním postižením	11
1.4.1 Další možnosti vzdělávání, střední jednoleté a dvouleté školy.....	17
1.4.2 Instituce pro výchovu a vzdělávání mimo vyučování.....	20
2 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY PRO OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	23
2.1 Terapie jako způsob volnočasových aktivit pro osoby s mentálním postižením.....	25
2.2 Druhy terapií, s nimiž se mohou setkat osoby s mentálním postižením.....	26
3 ORGANIZACE PRO VOLNOČASOVÉ AKTIVITY PRO OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM A MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ TĚCHTO OSOB	30
3.1 Organizace pro volnočasové aktivity pro osoby s mentálním postižením v České republice.....	32
3.2 Organizace pro volnočasové aktivity pro osoby s mentálním postižením v regionu města Prostějov	35
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	39
4.1 Cíle a metodologie práce	39
4.2 Případové studie.....	43
4.2.1 Případová studie č. 1	43
4.2.2 Případová studie č. 2	45
4.2.3 Případová studie č. 3	47
4.2.4 Případová studie č. 4	48
4.3 Závěry případových studií č. 1, 2, 3 a 4.....	50
5 ANKETA MEZI RODIČI DĚTÍ, KTERÉ NAVŠTĚVUJÍ ZKOUMANOU STŘEDNÍ, ZÁKLADNÍ A MATEŘSKOU ŠKOLU	53
6 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	56
ZÁVĚR.....	59
SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJŮ	
Další použité zdroje	

Úvod

Téma diplomové práce, kterým jsou „*Volnočasové aktivity osob s mentálním postižením*“, jsem si vybral na základě mých profesních zkušeností s prací s osobami v jednoleté a dvouleté praktické škole v Prostějově. Byť se jedná svým způsobem o děti, věkové rozpětí této cílové skupiny, se kterou pracuji, je 18 – 26 let. Měl jsem, a mám možnost být s těmito osobami v kontaktu během školní výuky a v čase odpoledních zájmových kroužků. Mohu říci, že tyto osoby se i přes svůj handicap snaží o maximální zapojení do aktivit konaných ve škole, v mnohém jsou aktivnější, než jejich vrstevníci z běžných středních škol. A tak díky těmto poznatkům a vjemům, a v návaznosti na mé studium volnočasových aktivit na Univerzitě Palackého, se zajímám i o možnosti prožití volného času těchto osob mimo školu.

Hlavním cílem mé diplomové práce bude seznámení s typy a druhy volnočasových aktivit pro osoby s mentálním postižením, a v rámci empirické části zkoumat využití nabídky volnočasových aktivit pro danou skupinu osob v regionu města Prostějov.

Dílčí cíle empirické části:

- zjistit, jaký je zájem o nabídku volnočasových aktivit v organizacích na Prostějovsku,
- zkoumat, jaký má vliv sociální postavení rodiny na volnočasové aktivity osob s mentálním postižením na Prostějovsku,
- zjistit, jakým způsobem ovlivňují školy na Prostějovsku navštěvované mentálně postiženými osobami tyto žáky a způsob jejich trávení volného času mimo výuku.

Diplomovou práci jsem rozdělil do čtyř základních kapitol. V první kapitole se zaměřím na základní vymezení pojmů lidí s mentálním postižením, a následně navážu na volnočasové aktivity těchto osob. V třetí kapitole popíšu instituce a organizace, které se zabývají výchovou a vzděláváním osob s mentálním postižením mimo školní vyučování a možnostmi uplatnění. Poslední, čtvrtá kapitola mé diplomové práce je částí empirickou, kde pro výzkum využiji případovou studii. V rámci rozšíření výzkumu a dosažení vytyčených cílů provedu v této kapitole anketu mezi rodiči dětí, které navštěvují zkoumanou školu.

Možnosti volnočasových aktivit osob s mentálním postižením je téma, které je mi blízké a to nejen tím, že s těmito osobami „pracuji“, to znamená, že se podílím na jejich vzdělávání a výchově, ale hlavně osobním naplněním, když mohu pozorovat upřímnou radost těchto osob z poznávání nového.

1 ČLOVĚK S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

V současné době žije v České republice asi 107 tisíc lidí s mentálním postižením. Lidé s mentálním postižením se od sebe liší stejně tak, jako každý z nás je jiný. Pod pojmem mentální postižení rozumíme trvalý stav, který se projevil do 18 let věku a nedá se léčit. Neznamená to však, že se člověk s tímto postižením nemůže učit novým věcem¹.

1.1 Definice pojmu mentální postižení

V odborné literatuře se setkáváme s termíny popisujícími sníženou úroveň inteligenčních schopností, jako jsou „mentální retardace“, „mentální postižení“. Nejčastěji se v současné době používá pojem mentální retardace. Jedná se o termín, který je preferován od roku 1959, kdy proběhla konference Světové zdravotnické organizace v Miláně.² Nahradil stávající terminologii, která využívala pojmů jako je duševně úchylný, slabomyslný, rozumově zaostalý a další.

Mezinárodní liga pro osoby s mentálním postižením doporučuje užívání tohoto pojmu z následujících důvodů: *„tímto způsobem má být vyjádřena skutečnost, že retardace není integrální součástí člověka, ale pouze jedním z jeho osobnostních rysů. Psychika MR v sobě skrývá řadu dosud neodhalených možností v oblasti specifických vloh, kreativity, intuice, empatie apod. Každý mentálně retardovaný jedinec je svébytnou bytostí s vlastními lidskými potřebami i problémy a s vlastními vývojovými potencialitami, které je možné a nutné podporovat a rozvíjet.“*³

DOLEJŠÍ mentální retardaci popisuje jako: *„Mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí různé hierarchie s variabilní ohraničeností a celkovou subnormální inteligencí, závislá na některých z těchto činitelů: na nedostatcích genetických vloh, na porušení stavu anatomicko-fyziologické struktury a funkce mozku a jeho zrání, na nedostatečném nasycování základních psychických potřeb dítěte vlivem deprivace sensorické, emoční a kulturní, deficitní učení, zvláštnostech vývoje motivace, zejména negativních zkušenostech jedince po opakovaných stavech frustrace i stresu, na typologických*

---

¹http://www.rytmus.org/shared/clanky/760/Zasady-uspesne-komunikace-s-lidmi-s-mentalnim-postizenim_ETR.pdf

²PIPEKOVÁ, Jarmila. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno: MSD, 2006. ISBN 80-86633-40-3.

³Komunitní plánování sociálních služeb Ostrava. *Občané s mentálním postižením*[online]. Ostrava, 2008. [cit. 2008-03-16]. Dostupné z: http://www.kpostrava.cz/?nadpis=Obcane_s_mentalnim_postizenim&ids=239

zvláštnostech vývoje osobnosti.“⁴ Stejně pojetí zastává i MONATOVÁ, která tvrdí, že nedostatek v oblasti inteligence není možné oddělit od ostatních částí osobnosti jedince. Ve většině případů se mentální retardace projevuje také v dalších osobnostních kvalitách, jako je primitivní schopnost navázat kontakt, zvýšená afektivita, zjednodušené citové prožívání, nedostatečné pohybové schopnosti a jiné dovednosti.⁵

Z užšího hlediska nahlíží na pojem mentální retardace na příklad MÜLLER, který vnímá mentální postižení jako vývojovou duševní poruchu spojenou se snížením inteligence. Snížená inteligence se může projevovat různými způsoby, jako je například neschopnost přizpůsobit se okolnímu světu.⁶ Podobně se na danou problematiku dívá také VÁGNEROVÁ, která definuje mentální retardaci následujícím způsobem: *„jedná se o souhrnné označení vrozeného postižení rozumových schopností, které se projeví neschopností porozumět svému okolí a v požadované míře se mu přizpůsobit. Je definováno jako neschopnost dosáhnout odpovídajícího stupně intelektového vývoje (méně než 70% normy), přestože postižený jedinec byl přijatelným způsobem výchovně stimulován.*“⁷ Vítková vymezuje pojem mentální retardace jako: *„stav zastaveného či neúplného duševního vývoje, který je zvláště charakterizován narušením dovedností, projevujících se během vývojového období, přispívajících k celkové úrovni inteligence, tj. poznávacích, řečových, pohybových a sociálních schopností. Mentální retardace se může vyskytnout společně s jakoukoli jinou duševní nebo tělesnou poruchou nebo bez ní.*“⁸

Z výše uvedených informací je tedy patrné, že existuje řada různých definic pojmu mentální retardace. Různorodost je způsobená zejména tím, že se jedná o velice složitý stav. Mentální postižení není možné spojovat pouze se sníženou intelektuální schopností. V úvahu je nutné brát také emocionální, sociální a biologickou stránku osobností mentálně postižených osob. Je proto vhodnější vycházet z definic, které vnímají pojem širěji.

---

⁴DOLEJŠÍ, Mojmir. *K otázkám psychologie mentální retardace*. Praha: Avicenum, 1973., s. 18.

⁵MONATOVÁ, Lili. *Pedagogika speciální: [určeno pro posluchače fogické]*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1009-6., s. 23.

⁶MÜLLER, Oldřich. *Speciálně-pedagogická terapie pro výchovné pracovníky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1205-5, s. 14.

⁷VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 807178-802-3.,s. 289

⁸VÍTKOVÁ, Marie, ed. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. 2. rozšíř. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2004. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-071-9.s. 58.

1.2 Klasifikace mentálního postižení

Obecně se můžeme setkat s celou řadou klasifikací mentálního postižení. Ty se většinou liší podle druhu kritéria, které je uplatněno. Důvodem existence různých druhů klasifikace je fakt, že každý člověk je jiný a je tedy velmi složité přesně definovat druh jeho postižení. Například LANGER klasifikuje mentální postižení podle toho, kdy se daná porucha objevila. Podle této klasifikace jsou rozlišovány:⁹

- **Vrozená retardace mentální:** v případě tohoto typu postižení vznikla mentální retardace z vrozených či dědičných příčin. Poškození v takovýchto případech vzniklo v prenatálním, perinatálním nebo postnatálním období. Dříve byl typ vrozené mentální retardace označován jako oligofrenie. Je pro něho typické celkové snížení intelektových schopností.
  - Postižení vzniklé v prenatálním období: v tomto případě dochází k poškození plodu v těhotenství. Značný význam hraje dědičnost. Může se jednat například o postižení související s genetickými příčinami (Downův syndrom), nemoci zděděné po předcích (metabolické poruchy), nemoci způsobené vnějšími faktory (alkohol, drogy) či onemocnění způsobená nemocí matky během těhotenství (toxoplazmóza).
  - Postižení vzniklé v perinatálním období: postižení vzniká během porodu nebo těsně po něm. Mohou být spojena s předčasným porodem, mechanickým poškozením mozku při porodu atd.
  - Postižení vzniklé v postnatálním období: postižení vzniká až po narození dítěte. Důvodů může být řada. Pro příklad jmenujme nádorová onemocnění, úraz či novorozeneckou infekci.
- **Získané mentální postižení:** o získaném mentálním postižení hovoříme v případě, že postižení vzniklo po druhém roce po narození dítěte, kdy dojde k zastavení vývoje a postupného rozpadu vývoje intelektu. Zde hovoříme o demenci. Může se jednat o epileptickou demenci, stařeckou demenci, demenci způsobenou úrazem hlavy. K typu získaného mentálního postižení patří také tzv. zdánlivé mentální postižení neboli pseudooligofrenie. To je způsobeno vnějšími faktory, a ne v souvislosti s poškozením centrálního nervového systému. Většinou jde o dlouhodobé zanedbání související

---

⁹LANGER, Stanislav. *Mentální retardace: etiologie, diagnostika, profesiografie, výchova*. 3. přeprac. vyd. Hradec Králové: Kotva, 1996. ISBN 80-900254-8-x., s. 84-92.

s nedostatečnou stimulací. Pokud je k pacientovi s touto diagnózou přistupováno vhodným způsobem, může dojít k určitému zlepšení.¹⁰

Dále se můžeme setkat s klasifikací mentálního postižení s ohledem na časové hledisko. Takto postupuje například MONATOVÁ, která rozlišuje:¹¹

- oligofrenie
- pseudooligofrenie
- demence
- stařecká demence

V praxi se můžeme setkat také s klasifikací založenou na etiologickém kritériu, kde je bráno v úvahu, že mentální postižení nemívá pouze jednu jedinou příčinu, ale vzniká kombinací řady různých faktorů. V mnoha případech není možné příčinu jasně určit.¹² Podle této klasifikace dochází k rozlišení mentálního postižení podle příčiny vzniku. Jedná se o následující druhy mentálního postižení:¹³

Endogenní příčiny (vnitřní) – mezi ně řadíme hlavně příčiny genetické, mezi něž patří genové mutace či chromozomové aberace. Chromozomových aberací je v dnešní době několik desítek, nejznámější je Downův syndrom. Genové mutace způsobují dědičné snížení dispozic k rozvoji mentálních schopností.

- Exogenní příčiny: důvodem vzniku postižení jsou vnější příčiny, které mohou na jedince působit od početí po pozdější věk. Mezi vnější příčiny patří fyzikální příčiny (ionizující záření), chemické příčiny (alkohol, léky), biologické příčiny (mikrobiální teratogeny) či psychosociální příčiny (nedostatečná stimulace).
- Endogenní příčiny: ke vzniku mentálního postižení dochází pod vlivem vnitřních příčin. Jedná se zejména o genetické příčiny, jako jsou genetické mutace či chromozomové aberace. Genetické mutace snižují dispozice k rozvoji mentálních schopností. Mezi chromozomové aberace patří například Downův syndrom.

---

¹⁰PIPEKOVÁ, Jarmila. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno: MSD, 2006. ISBN 80-86633-40-3., s. 270.

¹¹MONATOVÁ, Lili. *Pedagogika speciální*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1009-6., s. 116.

¹²FRANIOK, Petr a Jaroslav KYSUČAN. *Psychopedie: speciální pedagogika mentálně retardovaných*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2002. ISBN 80-7042-247-5.

¹³MATULAY, Karol. *Mentální retardácia* (rozšířené vydání). Martin: Osveta, 1986.

VÁGNEROVÁ uvádí následující klasifikaci s ohledem na etiologii:¹⁴

- Mentální postižení dané organickým postižením centrální nervové soustavy: hlavními příčinami jsou krvácení do mozku nebo asfyxie, takto vzniká například dětská mozková obrna. Spojena je často také s poruchami motoriky mluvidel a řeči.
- Downův syndrom: jedná se o mentální postižení, které vzniká vlivem chromozomální odchylky.
- Syndrom Martin–Bell (syndrom lomivého X): důvodem vzniku je porucha pohlavního chromozomu X.
- Polygenně podmíněné omezení intelektového vývoje: jedná se o postižení lehčího stupně, důvodem jeho vzniku je nižší nadání a nedostatečná stimulace nebo jasné zanedbání.

Setkat se můžeme také s klasifikací, jejímž kritériem je chování mentálně postižené osoby. Jedná se zejména o:¹⁵

- Typ torpidní: jedince jedná klidně až apaticky, jeho pohyby a řeč jsou pomalé, není příliš aktivní. Postiženého s torpidním typem bychom měli neustále systematicky povzbuzovat k činnosti.
- Typ erektický: jedince je neklidný, nesoustředěný, jeho jednání je impulsivní, typický je pro něho psychomotorický neklid, není schopen ovládat své reakce. Aktivitu takového jedince bychom měli korigovat.
- Typ nevyhraněný.

1.3 Okruh osob s mentálním postižením

Při vymezení okruhu osob s mentálním postižením je nutné brát v úvahu kritéria, podle kterých jsou tyto osoby rozdělovány do jednotlivých skupin. Jedná se zejména o etiologii mentálního postižení, klasifikační systém duševních poruch či období, ve kterém k mentálnímu postižení došlo. Dále je nutné brát v úvahu pojem, který se pro osoby s mentálním postižením užívá. V roce 2007 bylo doporučeno přestat používat pojem mentální retardace (mental retardation) a začalo se užívat označení intelektové postižení (intellectual disability). Zmíněný pojem vychází z konceptu Americké asociace intelektově a vývojově

---

¹⁴VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 807178-802-3.s. 231.

¹⁵MATULAY, Karol. *Mentálná retardácia* (rozšířené vydání). Martin: Osveta, 1986.

postižených osob (AAIDD) a Světové zdravotnické organizace (WHO). V některých případech se můžeme setkat také s označením potíže v učení či mentální postižení.¹⁶

Mentální postižení je spojeno s omezením v oblasti pojmové, sociální a praktické inteligence. To se projevuje problémy s učením a zajištěním běžných každodenních aktivit. Intelkt se většinou pohybuje na hodnotě IQ 69. Mentální postižené se projevuje také sníženou schopností adaptace v kontextu sociálního prostředí. Pro zlepšení kvality života mentálně postižených je velmi důležité, aby byl vhodným způsobem formulován plán trvalé podpory jedince.¹⁷

Nejčastěji vyskytujícím se postižením ve společnosti je právě mentální postižení. Podle LANGERA „*mají mentálně retardovaní zvláštní postavení mezi ostatními postiženými, protože jejich defekt se týká psychické oblasti, která u ostatních typů postižení nebývá primárně poškozena.*“¹⁸Podle Národní rady zdravotně postižených žije v České republice přibližně 300 000 osob s tímto typem postižení. Jedná se o 3 až 4 % z celkové populace.¹⁹

Mentální postižení je spojeno s řadou zvláštností v oblasti psychiky a osobnosti jedince. Projevuje se v emocionální oblasti, ovlivňuje schopnost sociální adaptace, má vliv na motorické schopnosti a jednání jedince.²⁰Mentálně postižení mají omezenou schopnost vnímat, což silně ovlivňuje jejich psychologický vývoj. Omezené vnímání vychází ze zhoršené orientace v novém prostoru, neschopnosti v rámci rozlišování tvarů a barev. To se projevuje například tím, že mentálně postižený není schopen při prohlížení konkrétního předmětu vnímat věc jako celek. Problémy se sluchovým vnímáním se projevují při rozvoji řeči.²¹

Vzhledem k problémům při poznávání je oslabena také schopnost myslet. V praxi to znamená, že mentálně postižení jsou omezeni v oblasti abstrakce a generalizace. Tito lidé tedy mají problém s osvojením obecných pojmů a pravidel. V řadě případů nejsou ani schopni používat již osvojené myšlenkové procesy a neumí myslet logicky, protože mají nedostatky

---

¹⁶AINSCOW, Mel, Alan DYSON a Tony BOOTH. *Improving schools, developing inclusion*. New York: Routledge, 2006. ISBN 0-415-37236-4.s. 218.

¹⁷BARTOŇOVÁ, Miroslava. *Inkluzivní didaktika v základní škole se zřetelem na edukaci žáků s lehkým mentálním postižením*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6560-4.s. 224.

¹⁸LANGER, Stanislav. *Mentální retardace: etiologie, diagnostika, profesiografie, výchova*. 3. přeprac. vyd. Hradec Králové: Kotva, 1996. ISBN 80-900254-8-x.,s. 56.

¹⁹VALENTA, Milan a Oldřich MÜLLER. *Psychopedie*. 2. vyd. Praha: Parta, 2004. ISBN 80-7320-063-5.. s. 157.

²⁰VÍTKOVÁ, Marie, ed. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. 2. rozšíř. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2004. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-071-9., s. 300.

²¹ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2003. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-821-x.s. 41.

v sekvenčním myšlení. Je tedy nutné zaměřit se na systematický rozvoj a vzdělávání mentálně postižených.²²

Značné nedostatky mají mentálně postižení také v oblasti paměti. Typická je pro ně zapomnětlivost spojená s nepřesným vybavováním a nestálostí v uchování informací. Tito lidé využívají primárně mechanické paměti. Pro děti je velmi těžké se cíleně učit, proto je nezbytné, aby jim s touto oblastí pomáhal specialista. Mělo by se jednat o kvalifikovaného speciálního pedagoga, který je v této oblasti zblhlý.²³

Výjimkou nejsou ani problémy v oblasti rozvoje řeči. Vzhledem k problémům se sluchovým vnímáním, mají mentálně postižení špatnou výslovnost. Také jejich slovní zásoba není příliš bohatá. V rámci aktivní slovní zásoby často chybí slovesa, přídavná jména a spojky. Schopnost tvořit věty je také omezena. To souvisí hlavně s problémy v rámci stavby řeči.²⁴

Vůle mentálně postižených je nestálá. Velmi často jim chybí vlastní iniciativa. Většinou jsou motivováni nejbližšími motivy a stimuly. Velmi často se objevují poruchy vůle, nerozhodnost či nedostatek vůle. To souvisí s nezralostí osobnosti mentálně postižených. Mentálně postižení jsou silně sugestibilní, impulzivní a je pro ně typická volní labilita. V některých případech se můžeme setkat také s úzkostí či pasivitou. V tomto ohledu je po pedagogovi požadována značná míra trpělivosti a mnoho pedagogických zkušeností.²⁵

Pro mentálně postižené je charakteristická také emoční labilita a nevypěstlost. Jejich emoce nejsou diferencované. Tito lidé nejsou schopni vnímat jejich drobné odstíny. Prožívání pocitů bývá často velmi silné, pro vnější okolí je nepřiměřené a má vlastní dynamiku. Mentálně postižení mají problémy s ovládáním vlastních emocí. Setkat se můžeme i s patologickými projevy citů, jako jsou chorobné poruchy nálad, bezdůvodně povznesená nálada či apatie. Emoce hrají v jejich životě významnou roli.²⁶

Sebehodnocení mentálně postižených osob je neobjektivní. Většinou souvisí s prožívanými emocemi. Názory okolí je pro ně velmi důležité a není tedy divu, že se jimi nechají často ovlivnit. Mají problémy odhadnout své schopnosti a často si dávají nerealistické

---

²²VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 807178-802-3. s. 128.

²³VALENTA, Milan a Oldřich MÜLLER. *Psychopedie*. 2. vyd. Praha: Parta, 2004. ISBN 80-7320-063-5., s. 137.

²⁴VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 807178-802-3., s. 132.

²⁵ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2003. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-821-x., s. 43.

²⁶VALENTA, Milan a Oldřich MÜLLER. *Psychopedie*. 2. vyd. Praha: Parta, 2004. ISBN 80-7320-063-5., s. 131.

cíle. Ty mohou být příliš vysoké nebo naopak příliš nízké. Pozitivní sebehodnocení je pro vývoj mentálně postižených velmi důležité.²⁷

*„Postoje společnosti i jejich jednotlivých členů jsou závislé na historické úrovni vývoje společnosti. Mění se podle dosažené úrovně společenského vědomí, podle převládajících náboženských, filosofických a etických představ. Na tom také závisí postoje k příslušníkům společnosti, kteří se od ostatních liší svým tělesným či psychickým stavem.“*²⁸ Osobnost se utváří také s ohledem na společnost, která ho obklopuje. Pro vývoj mentálně postižených jedinců, je tedy mimo jiné důležité, jak k nim přistupuje okolní svět. Společnost určuje, co je žádoucí. Jedinec, který se vymyká „normálu“ je vnímá jako nebezpečný a nežádoucí. Většina společnosti má totiž tendenci reagovat na odchylku od normy negativně. Není tedy divu, že mentálně postižené osoby u ostatních často vzbuzují nejistotu, strach či odpor.²⁹

Velká část populace je při styku s mentálně handicapovaným jedincem ovlivněna předsudky a stereotypy. Tato skutečnost brání integraci mentálně postižených osob do většinové společnosti. Předsudky a stereotypy vychází hlavně z neznalosti. Je tedy nezbytné se v této oblasti vzdělávat a být vůči těmto lidem otevřený. Problémem je hlavně to, že na všechny mentálně postižené nahlížíme stejně a nevnímáme jejich jedinečnost. V České republice je problémem také skutečnost, že je na mentálně postižené nahlíženo jako na pacienty. To ve většině lidí evokuje pocit, že se jedná o nemocné osoby, které by měly být izolovány a léčeny. Značnou roli hraje také stigmatizace. Ta určuje, jak bude na tyto osoby pohlíženo, jak budou hodnoceni a zda budou v rámci většinové společnosti akceptováni. V praxi tedy nehrají až tak velkou roli psychické a fyzické vlastnosti jedince jako to, jak je daný jedinec společností vnímán. Důvěra ve schopnosti jedinců s mentálním postižením a ochota s nimi jednat, je základem pro jejich úspěšnou integraci do většinové společnosti.³⁰

---

²⁷VÍTKOVÁ, Marie, ed. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. 2. rozšíř. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2004. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-071-9., s. 303.

²⁸ŠTECH, S., VÁGNEROVÁ M. a HADJ-MOUSSOVÁ Z. *Psychologie handicapu. Část 1, Handicap jako psychosociální problém*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 1997. ISBN 80-7083-208-8. s. 12.

²⁹ŠTECH, Stanislav, Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. *Psychologie handicapu*. Liberec: Technická univerzita, 1997. ISBN 80-7083-208-8., s. 13.

³⁰SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0095-8., s. 91.

Část společnosti je přesvědčena o tom, že lidé s mentálním postižením nemohou vést plnohodnotný život. To znamená, že je kvalita jejich života horší než kvalita života ostatních. Obecně platí, že kvalita života je pro osoby s mentálním postižením méně důležitá než pro jedince bez něho. V praxi není možné kvalitu života mentálně postižených osob měřit, protože neexistuje dotazník, který by byl pro ně dostatečně srozumitelný. Informace je možné získat prostřednictvím rozhovorů, je však nutné vzít v úvahu zhoršení kognitivní funkce těchto lidí. Obecně platí, že mentálně postižení mají buď příliš nízké, nebo příliš vysoké očekávání. Podle JESENSKÉHO má na kvalitu života u mentálně postižených vliv hlavně proces edukace a rehabilitace. Tito lidé mají omezené schopnosti, a proto jsou závislí na určitých službách. Míra integrace do většinové společnosti je ovlivněna tím, jak moc je jedinec schopen postarat se sám o sebe.³¹

1.4 Vzdělávání osob s mentálním postižením

V 90. letech 20. století došlo v resortu školství k řadě změn. Ty se týkaly mimo jiné také oblasti vzdělávání zdravotně postižených žáků. Základem byla změna v přístupu k postiženým osobám. Byly učiněny první kroky k integraci žáků se specifickými potřebami. Vznikaly pro ně alternativní programy a byly vyhledávány nové formy výuky.³²

To se projevuje již v předškolním vzdělávání. Od narození mají rodiny s mentálně postiženými dětmi možnost využít pomoci sociálních služeb. Rodiny využívají zejména pomoci středisek středně rané péče, která se zaměřuje na terénní služby a doplňkové ambulantní služby. Střediska poskytují poradenskou činnost a pracují také přímo s dětmi, což zahrnuje stimulaci, rehabilitaci atd. Zaměřují se hlavně na práci s dětmi od narození do 3. let, ale v případě těžšího postižení mohou poskytovat podporu až do nástupu do školy.³³

Základní rámeček vzdělávání v České republice je dán **Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání** (dále jen školský zákon). Jmenovaný zákon mimo jiné upravuje vzdělávání žáků se specifickými potřebami, mezi které patří také děti s mentálním postižením. V § 16 školského zákona je žák se specifickými vzdělávacími potřebami definován následujícím způsobem: „*Dítětem, žákem*

---

³¹VAĎUROVÁ, Helena a Pavel MÜHLPACHR. *Kvalita života: teoretická a metodologická východiska*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3754-7., s. 90.

³²ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2003. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-821-x.. s. 53.

³³BENDOVIÁ, Petra a Pavel ZIKL. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3854-3., s. 97.

a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření.³⁴ Tito žáci mají právo na vzdělání, informace týkající se průběhu jeho studia a jeho výsledků, volit a být volen do školské rady, zakládat v rámci školy samosprávu, vyjadřovat se k dění ve škole a na poradenskou pomoc v rámci školy či specifického zařízení.³⁵

Problematika vzdělávání osob s mentálním postižením je upravena také následujícími právními předpisy:

- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.
- **Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.**
- Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky.

Děti s mentálním postižením mají možnost navštěvovat mateřskou školu. Děti s lehkým mentálním postižením většinou navštěvují běžné školky. Rodiny si při tom mohou zajistit služby osobního asistenta. Děti z těžší formou postižení mohou být také umístěny do běžné školky v rámci politiky inkluze. Mohou ale také zvolit mateřské školy speciální, jejich provoz je přizpůsoben potřebám těchto dětí. Počet dětí ve třídě je nižší, pedagogové mají specializované vzdělání a je zde také odpovídající vybavení. V některých případech se můžeme setkat se situací, kdy jsou v rámci běžné mateřské školy zřízena speciální třída, ve které jsou umístěny nejen mentálně postižené děti ale i jinak handicapovaní jedinci. V případě kombinovaného postižení navštěvují děti jiný typ mateřské školy – logopedické školy atd. To souvisí většinou s tím, že problémy s komunikací jsou nejviditelnějším projevem postižení.³⁶

Rodina může využít v rámci přípravy na školní docházku přihlásit své dítě do přípravného stupně základní školy speciální. Ten je určen zejména dětem se středně těžkým a těžkým mentálním postižením, kombinovaným postižením a autismem. Nutné je, aby u nich byly určité předpoklady možnosti rozvoje rozumových schopností, díky kterým budou

---

³⁴Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online]. Praha: PSP [cit. 12. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=561&r=2004>

³⁵BENDOVIÁ, Petra a Pavel ZIKL. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3854-3., s. 98.

³⁶BENDOVIÁ, Petra a Pavel ZIKL. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3854-3., s. 98.

v budoucnu schopny absolvovat základní školu speciální nebo alespoň její část. Výuka se zaměřuje na přípravu na školní docházku. Děti mohou třídu navštěvovat od pěti let do doby, kdy přejdou na I. stupeň základní školy. Děti získávají osvědčení o absolvování této školy a je pro ně následně vybrán nejlepší způsob dalšího vzdělávání. V případě lehčího postižení je možné, aby dítě docházelo do přípravné třídy na základní škole. Ta je většinou určena sociálně znevýhodněným dětem, u kterých se předpokládá, že dojde vyrovnání vývoje. Třídy jsou zřizovány v rámci běžných základních škol nebo u základních škol praktických.³⁷

Přechod na základní školu je velmi zátěžová událost, protože jsou rodiče konfrontováni s projevy postižení svého dítěte. To je spojeno s obavami o budoucnost dítěte v rámci pracovního uplatnění. V České republice je povinná školní docházka po dobu devíti let. To platí pro všechny děti bez rozdílů. Školní docházka začíná v 6 letech. V případě nutnosti je možné zajistit dítěti odklad až do 8 let. Povinnou školní docházku má žák možnost plnit do 17 let. Ředitel školy může tuto hranici posunout na 18 let. V případě středního a těžkého postižení či souběžného postižení může dojít k prodloužení na 26 let. Je však nutný souhlas zřizovatele školy.³⁸

Žáci s mentálním postižením mají možnost využít dvě formy základního vzdělání. Jedná se o možnost integrace v rámci běžné školy nebo o vzdělávání v rámci specializované školy, která se zaměřuje na vzdělávání žáků se speciálními potřebami. Integrace je proces, v rámci kterého dochází k objektivnímu začlenění jedince do společnosti. Ze subjektivního hlediska se jedná o systematické naplňování potřeby seberealizace a sebeuspokojení jedince. Integrace může mít formu individuální integrace nebo skupinové integrace. V případě skupinové integrace se jedná o zřizování speciálních tříd v rámci běžných škol. Obecně platí, že na zařazení do spádové školy mají právo všechny děti bez ohledu na to, jakým postižením trpí. Vždy je však nutné zajistit odpovídající podmínky. Jedná se například o snížení počtu žáků ve třídě, zajištění odpovídajících kompenzačních pomůcek, využití služeb asistenta pedagoga, další vzdělávání učitelů v dané oblasti. Velmi důležitá je také blízká spolupráce školy s rodinou žáka.³⁹ V současné době je spíše než integrace preferována inkluze. Jedná se o proces, v rámci kterého dochází k budování vzdělávacího systému, který by umožňoval plnit povinnou školní docházku v běžných školách bez ohledu na jejich vstupní podmínky.

---

³⁷KVAPILÍK, Josef a Marie ČERNÁ. *Zdravý způsob života mentálně postižených*. Praha: Avicenum, 1990. Život a zdraví (Avicenum). ISBN 80-201-0019-9., s. 59.

³⁸Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online]. Praha: PSP [cit. 12. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=561&r=2004>

³⁹BENDOVÁ, Petra a Pavel ZIKL. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3854-3., s. 99.

Pedagogičtí odborníci vnímají inkluzi jako vyšší stupeň integrace. Jedná se v podstatě o celospolečenský proces, jehož cílem podpora jedince v tom, aby se mohl plně účastnit sociálního života. Inkluze se opírá o předpoklad, že každý jedinec je individualita, která si své místo ve společnosti najde. Inkluzivní vzdělávání je otevřený proces, během kterého učitel reaguje na konkrétní podněty.⁴⁰

Děti s mentálním postižením mohou docházet také do zařízení, která jsou pro ně speciálně určena. Jedná se o základní školy praktické nebo základní školy speciální. Do takovéto školy může být dítě zařazeno pouze, pokud je to doporučeno školním radou. Nutný je také souhlas zákonného zástupce žáka.

Základní škola praktická je určena dětem s lehkým mentálním postižením. Absolventi této školy mají stejné vzdělání jako absolventi běžné základní školy. Do tohoto typu zařízení nesmí být zařazeny děti s poruchami učení, děti sociálně znevýhodněné nebo děti, které v běžné škole neprosplávaly kvůli poruše učení. Praktická škola je členěna na dva stupně stejně, jako je tomu v případě běžné školy. Také struktura předmětů je obdobná. Rozdíl je v hodinové dotaci. V některých případech náleží k praktické škole také dřevodílny, keramické dílny, kuchyňka, ateliér, zahrada atd.⁴¹

Žáci se středně těžkým a těžkým vzděláním většinou navštěvují základní školy speciální. Do této instituce mohou být zařazeni žáci pouze na základě doporučení školského poradenského zařízení a se souhlasem jejich zákonného zástupce. Jedná se o žáky, kteří nejsou schopni zvládnout učivo běžné ani praktické základní školy. Vzdělávání v rámci speciální školy trvá 10 let. Škola je rozdělena na první a druhý stupeň. Pokud jedinec absolvuje tuto školu, nezískává základní vzdělání. Vzdělávací program tohoto typu škol vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy speciální. V rámci výuky jsou používány prostředky speciální pedagogiky a také speciální organizační formy výuky. Výuka je více individuální a hodina je rozdělena do menších úseků, aby byli žáci schopni udržet pozornost. Odlišná je také struktura a skladba učiva. Důraz je kladen zejména na rozvoj komunikačních, sociálně-personálních a pracovních kompetencí. Hlavním cílem základní školy speciální je, aby si žáci osvojili základní hygienické návyky, základy sebeobsluhy, pracovní dovednosti a základní poznatky týkající se přírody a společnosti.⁴²

---

⁴⁰TANNENBERGEROVÁ, Monika. *Průvodce školní inkluzí, aneb, Jak vypadá kvalitní základní škola současnosti?*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-008-1.,s. 7.

⁴¹KLUSÁČEK, Jan. a HRSTKA, Daniel. *Nákladnost vzdělávání dětí s lehkým mentálním postižením v základních školách praktických*. [online]. Univerzita Palacké Olomouc a Člověk v tísni, 2015. [cit. 2008-03-16]. Dostupné z: <http://inkluzie.upol.cz/ebooks/analzy/analzy-17.pdf>

⁴²BENDOVÁ, Petra a Pavel ZIKL. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3854-3.s. 102.

V některých případech je možné setkat se s praktickou či speciální třídou v rámci běžné základní školy. O zřízení tohoto typu tříd rozhoduje ředitel školy. Cílem tohoto kroku je podpora integrace žáků se zdravotním postižením.

V rámci speciálních škol mohou fungovat také rehabilitační třídy, které jsou určeny pro žáky s postižením, které neumožňuje ani vzdělání v rámci základní školy speciální. Docházka trvá stejně jako v případě základních škol speciálních 10 let. Program je koncipován tak, aby byl žákům alespoň částečně přínosem s ohledem na jejich stav. Práce s žáky je velmi individuální. Prostředkem v takovýchto školách často nebývá psané ani mluvené slovo. Učitelé využívají různé formy alternativní komunikace a musí hledat způsob, který jednotlivým žákům vyhovuje. Žáci získávají vědomosti a dovednosti, které jim pomohou získat určitou míru soběstačnosti a komunikovat s okolním světem. Výuka se tedy zaměřuje na výchovu rozumovou, smyslovou, řečovou, zdravotní, pohybovou, hudební, výtvarnou a pracovní. Značný důraz je kladen na denní režim. V rámci výuky jsou používány různé terapeutické metody, jako je například koncept bazální stimulace nebo snoezelen.⁴³

Povinnou školní docházku je možné plnit také jinými způsoby. Jedná se zejména o individuální vzdělávání. Ta není určena pouze mentálně postiženým žákům. Dítě se učí doma a do školy dochází pouze k přezkoušení. Jiný způsob vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením může povolit krajský úřad na základě žádosti rodičů a doporučení odborníků (lékař, psycholog). K tomuto kroku se přistupuje ve chvíli, kdy není možné žáky vzdělávat ve škole. Rodičům se doporučuje, aby před tímto krokem vyzkoušeli všechny možnosti (zkrácení školní docházky, změna školy atd.). Pokud krajský úřad jiný způsob vzdělávání povolí, je určena speciální škola, která bude rodičům poskytovat pedagogickou a metodologickou podporu.⁴⁴

Na Prostějovsku působí v oblasti vzdělávání osob s mentálním postižením Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota, o.p.s.. Cílovou skupinou školy jsou žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. Jejím cílem je: „*připravit žáky pro samostatný a soběstačný život. Naučit samostatnosti a nezávislosti na svém okolí. Připravit pro studium*

---

⁴³KOZÁKOVÁ, Zdeňka, Lucia PASTIERIKOVÁ a Olga KREJČÍŘOVÁ. *Výchova a vzdělávání osob s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3714-9., s. 66- 67

⁴⁴KOZÁKOVÁ, Zdeňka, Lucia PASTIERIKOVÁ a Olga KREJČÍŘOVÁ. *Výchova a vzdělávání osob s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3714-9.. s. 68.

na středních školách.“⁴⁵Škola plní nejen vzdělávací funkci, ale zaměřuje se také na poradenskou činnost, zájmovou činnost a další doprovodné aktivity.

V rámci školy funguje běžná mateřská škola a také mateřská škola speciální. Do školky dochází děti nejen z Prostějova, ale také z blízkého okolí. Doprava je zajištěna školním automobilem. Kapacita mateřské školy speciální je 5 dětí ve věku od 3 do 7 let. Se třídou pracují dvě učitelky a jedna asistentka pedagoga. Třída je uzpůsobena potřebám žáků. K dispozici je řada kompenzačních a relaxačních pomůcek. Dále mohou děti využívat místnost snoezelen s rehabilitačním zařízením, tělocvičnu, služeb logopeda a psychologa.⁴⁶

V rámci školy působí běžná základní škola, základní škola praktická a základní škola speciální. Jedná se o komplexní školu, která zajišťuje vzdělávání v rámci I. a II stupně. Vzdělávání probíhá v 10. třídách. Kapacita školy je 56 žáků, z čehož je 35 žáků základní školy praktické a speciální. Ve škole je zřízen také přípravný stupeň při základní škole speciální, který je určen 7. žákům. Funguje zde také specializovaný rehabilitační program, který je určen žákům se závažným mentálním postižením. Obecně platí, že jsou žáci vzdělávání dle individuálních vzdělávacích plánů a je k nim přístupováno s ohledem na jejich specifické potřeby. Mohou při tom využívat řadu didaktických pomůcek a rehabilitačních pomůcek. Třídy jsou rozděleny na prostor určený k výuce a relaxační koutek. Třídy jsou barevně vymalovány a vyzdobeny didaktickými malbami. Ve třídách jsou televizory, DVD přehrávače a další didaktická technika. Řada aktivit probíhá také v tělocvičně, cvičné kuchyňce, dílnách, na školním pozemku, keramické dílně či na školní zahradě.⁴⁷

Do základní školy praktické v rámci Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota docházejí žáci se souběžným postižením více vadami s lehkou mentální retardací.⁴⁸ Na základní školu speciální, která funguje v rámci Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota, docházejí žáci se středním mentálním postižením a žáci s těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami.⁴⁹ V obou případech má každý žák vlastní individuální vzdělávací program dle svých schopností a potřeb. Ve třídách je menší počet žáků a množství učiva je redukováno. Vzdělávání je spojeno s další speciální pedagogickou

---

⁴⁵ *Cílová skupina a cíle školy*[online]. Prostějov: Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota o.p.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z:<http://www.pvtetin.cz/cz/m/cile-skoly/>

⁴⁶ *Mateřská škola*[online]. Prostějov: Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota o.p.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z:<http://www.pvtetin.cz/cz/m/materska-skola/>

⁴⁷ *Základní škola*[online]. Prostějov: Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota o.p.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z:<http://www.pvtetin.cz/cz/m/zakladni-skola/>

⁴⁸ *Základní škola praktická*[online]. Prostějov: Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota o.p.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z:<http://www.pvtetin.cz/cz/m/zakladni-skola-prakticka/>

⁴⁹ *Základní škola speciální*[online]. Prostějov: Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota o.p.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z:<http://www.pvtetin.cz/cz/m/zakladni-skola-specialni/>

a rehabilitační péčí. S dětmi pracují odborníci, kteří do školy pravidelně docházejí. Důraz je kladen na co nejčastější kontakt s běžnou populací. Cílem vzdělávání je co nejvíce kompenzovat daný handicap.⁵⁰

Speciální rehabilitační program je určen žákům s vážným mentálním postižením. Cílem je rozvoj rozumových schopností těchto žáků. Vzdělávací činnost je úzce spojena s intenzivním rozvíjením a rehabilitací jejich hybnosti. S ohledem na míru postižení je kladen důraz na rozvoj komunikace, zvládnutí základní sebeobsluhy, aby dosáhly co největší pohybové samostatnosti. Výuka probíhá ve skupině 4. žáků. V rámci výuky je využívána řada kompenzačních a vzdělávacích pomůcek, jejichž cílem je podpora schopností a dovedností žáků.⁵¹

1.4.1 Další možnosti vzdělávání, střední jednoleté a dvouleté školy

Mentálně postižené osoby mají poměrně široké možnosti v oblasti profesní přípravy. Základem je, aby je odborní zaměstnanci znali a byli schopni rodičům a žákům poradit. Poradenská činnost v oblasti volby kariéry hraje v tomto ohledu opravdu významnou roli. Do karierního poradenství jsou zapojeni školní psychologové, výchovní poradci, speciální poradci ale také třídní učitelé.

Žáci, kteří úspěšně absolvovali základní školní docházku, mohou být přijati na střední školu. Jedná se tedy o žáky, kteří dokončili buď běžnou základní školu, nebo základní školu praktickou. Musí samozřejmě projít přijímacím řízením a splnit příslušné podmínky. Děti s mentálním postižením pokračují většinou ve studiu na praktických školách nebo na odborných učilištích. Absolventi základních škol speciálních většinou nastupují na jednoleté vzdělávací programy realizované na praktických školách.⁵²

Odborná učiliště nabízejí řadu učebních programů, které mohou absolvovat také žáci s mentálním postižením. V současné době je nabízeno skoro sedmdesát vzdělávacích oborů. Je možné je rozdělit do čtyř základních oborů – zemědělské práce, stavební práce, služby a obory, které reflektují specifika daného regionu. Ve chvíli, kdy si mentálně postižený jedinec vybírá vhodný obor, musí brát v úvahu své zájmy, schopnosti a dovednosti. Mezi další

⁵⁰Základní škola praktická[online]. Prostějov: Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota o.p.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z:<http://www.pvtetin.cz/cz/m/zakladni-skola-prakticka/>

⁵¹Základní škola speciální, rehabilitační program a přípravný stupeň základní školy speciální[online]. Prostějov: Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota o.p.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z:<http://www.pvtetin.cz/cz/m/zs-specialni-rehabilitacni-program-a-pripravny-stupen-zs-specialni/>

⁵²VÍTKOVÁ, Marie a Jarmila PIPEKOVÁ, ed. *Terapie ve speciálně pedagogické péči*. 2. rozš. vyd. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-010-7., s. 93.

faktory, které je nezbytné zohlednit, patří také dostupnost školy či možnost následného uplatnění v praxi. Vzdělávací obory mohou být dvouleté nebo tříleté. Absolventi získávají výuční list, díky kterému mají plnou kvalifikaci pro výkon dané profese.⁵³

Absolventi praktických a speciálních škol mohou pokračovat ve studiu také na praktických školách, které nabízí jednoleté a dvouleté studium. Školy jsou určeny také žákům, kteří nebyli schopni ukončit devítiletou základní školní docházku a nemohou být tedy přijati na odborné učiliště. Jednoleté praktické školy jsou určeny žákům s těžkým mentálním postižením, které trpí autismem nebo více vadami. Většina žáků na školu přechází ze základní školy speciální. Výuka se zaměřuje hlavně na rozšíření znalostí a dovedností a přípravu na praktický život. Žáci si osvojují hlavně základní manuální činnosti. Výuka je silně individualizovaná a její cíle se mění s ohledem na potřeby konkrétního žáka. Absolventi získají po složení závěrečné zkoušky vysvědčení o absolvování. Dvouleté praktické školy jsou také určeny žákům s těžkým mentálním postižením nebo žákům s lehkým mentálním postižením, kteří trpí také jinou vadou. Mimo rozšíření základního vzdělání se škola zaměřuje také na výuku pracovních návyků, které jsou nutné k výkonu jednoduchých pracovních činností. Po složení závěrečné zkoušky získají absolventi vysvědčení o absolvování.⁵⁴

V průběhu přípravy na budoucí povolání je důležité nejen to, aby si jedinec osvojil potřebné pracovní dovednosti, ale také podpora seberealizace jedince. V tomto ohledu je nezbytné poznat vlohy jedince, které je možné následně systematicky rozvíjet. V rámci před profesní přípravy dochází také k rozvoji zájmů jedince, což má pozitivní vliv na kvalitu života. Zvyšuje se jeho sebevědomí a motivace k tomu, aby se stal plnohodnotným členem společnosti. Pokud je k tomuto procesu přistupováno citlivě, získává postižený dispozice potřebné k tomu, aby se aktivně zapojil do pracovního a sociálního života. Je tak schopen plynule přejít ze školy do zaměstnání.⁵⁵

Ukončení školní docházky je často pro žáky s mentálním postižením a jejich rodiče náročným obdobím. Většinou se pojí se strachem z toho, jaké bude budoucí profesní uplatnění žáka. Odborníci nazývají toto období jako tranzitní a definují ho jako dobu, kdy jedinec přechází ze školy do zaměstnání. Lidé se učí postupně osamostatnit a zvládat složitější společenské úkoly. Vzhledem k tomu, že nároky stále rostou, je nutná kvalitní příprava.

---

⁵³BARTOŇOVÁ, Miroslava. *Inkluzivní didaktika v základní škole se zřetelem na edukaci žáků s lehkým mentálním postižením*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6560-4., s. 78-79.

⁵⁴KREJČÍŘOVÁ, Olga a Zdeňka KOZÁKOVÁ. *Profesní příprava a pracovní uplatnění osob s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3711-8.,s. 41-48.

⁵⁵NOVOSAD, Libor. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním: základy a předpoklady dobré poradenské praxe*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-509-7., s.45

Velmi důležité je, aby byl přechod ze školy do zaměstnání plynulý. Pro mentálně postižené osoby je nutné, aby měly dostatek času na to, aby se na nadcházející změny připravily. Na druhou stranu však nesmí být mezi ukončením školy a nástupem do zaměstnání příliš dlouhý časový úsek, protože hrozí ztráta již získaných dovedností a pravidelného životního rytmu. V době, kdy je jedinec bez práce, si také může osvojit nežádoucí návyky a ztrácí motivaci si zaměstnání najít.⁵⁶

Podpora v tranzitním období je velmi důležitá. Jedná se o oblast, která patří do oblasti celoživotního vzdělávání. Mentálně postižení mají možnost využít tranzitních programů. Díky nim mají žáci posledních ročníků možnost vyzkoušet si základní pracovní dovednosti v praxi. Díky tomu dochází k zvýšení samostatnosti žáků. Při hledání zaměstnání mají větší jistotu a jsou připraveni na vstup na pracovní trh. Většinou mají tranzitní programy podobu individuální praxe. Praxi vykonávají v konkrétním podniku. Při výkonu zaměstnání je doprovází pracovní asistent, který jim pomáhá osvojit si sociální a pracovní dovednosti.⁵⁷

V případě, že se mentálně postiženému nepodaří po ukončení školní docházky najít zaměstnání, mohou využít služeb zaměřených na podporu zaměstnávání. Jedná se o služby, které jsou nabízeny nezaměstnaným, kteří hledají práci v běžném pracovním prostředí. Služby jsou určeny osobám, které mají problémy zaměstnání získat a následně si ho udržet. Z tohoto důvodu je jim nabízena dlouhodobá individuální pomoc, která je poskytována průběžně. Služeb může jedinec využít jak během hledání práce, tak po nástupu do zaměstnání. Jedná se například o pracovní zcvik, nebo nácvik sociálních dovedností, které umožňují zapadnout do pracovního kolektivu. Primárním cílem těchto programů je pomoci jedincům, aby se co nejrychleji v novém zaměstnání osamostatnili. Do tohoto typu služeb patří také job kluby, které jsou místem setkávání zaměstnaných a nezaměstnaných osob s mentálním postižením. Ti zde mohou sdílet své zkušenosti. Probíhá zde také trénink pracovních a sociálních dovedností nutných k výkonu práce a skupinová práce.⁵⁸

Také v této oblasti nabízí na Prostějovsku vzdělávací programy Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota. Jedná se o Praktickou školu jednoletou a Praktickou školu dvouletou. Střední škola zde působí od roku 2008 a nachází se ve Výšovicích. V rámci výuky

---

⁵⁶McLEOD, Rita. *Plánování přechodu do nezávislého života*. Liberec: Centrum sociálních služeb, 2002., s. 9-10.

⁵⁷PROCHÁZKOVÁ, Lucie. *Podpora osob se zdravotním postižením při integraci na trh práce*. Brno: MSD, 2009. ISBN 978-80-739-2094-4..s. 32-34.

⁵⁸McLEOD, Rita. *Plánování přechodu do nezávislého života*. Liberec: Centrum sociálních služeb, 2002., s. 12-15.

si žáci osvojují vědomosti a dovednosti nutné k výkonu jednotlivých pracovních činností. Důraz je kladen na budování kladného vztahu k práci a osvojení si základních pracovních návyků. V rámci jednoletého studia výuka zaměřena na úkony nutné k samostatnému vedení domácnosti a přípravě pokrmů se zaměřením na výrobu perníku. V rámci dvouletého studia jsou k výše zmíněných oblastem připojeny také dovednosti v oblasti pletení košíků.⁵⁹

1.4.2 Instituce pro výchovu a vzdělávání mimo vyučování

V případě výchovy a vzdělávání mimo výuku hovoříme o tzv. zájmovém vzdělávání, které je upraveno školským zákonem. Zde je **zájmové vzdělávání** definováno v § 111 jako vzdělávání, které „*poskytuje účastníkům naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti. Zájmové vzdělávání se uskutečňuje ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, zejména ve střediscích volného času, školních družinách a školních klubech.*“ Podílejí se na něm také nestátní organizace, mezi které patří zejména společenské organizace a občanská sdružení.

Školní družiny jsou zřizovány při základních školách a poskytují zájmové vzdělávání žákům této školy. V některých případech ji mohou využívat také žáci dalších škol, přípravných tříd či přípravného stupně základní školy speciální. Jsou určeny zejména žákům prvních tříd. Ve školním roce 2016/2017 tvořili žáci prvních tříd 58 % z celkového počtu žáků, kteří družiny navštěvovali. Družina funguje ve dnech, kdy probíhá školní výuka. V některých případech je v provozu také v době prázdnin. Rozhodnutí o provozu v době prázdnin záleží na řediteli a zřizovateli školy. Činnost je zajišťována v rámci pravidelného denního provozu. Primárním cílem družiny je poskytovat žákům zájmovou činnost a odpočinek. Má však také sociální funkci, protože zajišťuje dohled nad žáky v době před výukou a po jejím skončení.⁶⁰ Ve školním roce 2016/2017 fungovalo v České republice 4 045 školních družin, které navštěvovalo celkem 330 094 žáků.⁶¹

Školní kluby jsou také školská zařízení, která poskytují zájmové vzdělávání. Jejich cílová skupina jsou žáci jedné nebo více základních škol. Činnost v klubech se řídí vlastním školním vzdělávacím programem a vychází zejména z potřeb a zájmů žáků. Kluby jsou

⁵⁹ *Střední škola*[online]. Prostějov: Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota o.p.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.pvtetin.cz/cz/m/prakticka-skola-dvouleta/>

⁶⁰ Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů.[online]. Praha: PSP [cit. 12. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=74&r=2005>

⁶¹ Školní družiny[online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>

určeny primárně žákům druhého stupně základní školy, nižšího stupně osmiletého gymnázia či konzervatoře. Ve školním roce 2016/2017 fungovalo V České republice celkem 591 školních klubů, které navštěvovalo 47 149 žáků.⁶²

Střediska volného času patří také mezi školská zařízení. Jejich hlavním cílem je podporovat žáky v systematickém rozvoji jejich osobnosti a motivovat je k zájmové činnosti. Díky aktivitám, které střediska nabízejí, získávají účastníci řadu klíčových kompetencí. Střediska tímto způsobem umožňují, aby žáci trávili svůj volný čas smysluplným způsobem v bezpečném prostředí pod vedením profesionálů. Mimo to zajišťují také odbornou a metodickou podporu školám a školským zařízením v oblasti zájmového vzdělávání. Nabídka jednotlivých středisek je odlišná. Některá se zaměřují na konkrétní zájmovou činnost, jiná mají obecný rozsah. Aktivity jsou určeny různým věkovým skupinám. Jejich činnost většinou probíhá po celý rok. Činnost je zpravidla organizována formou kroužků, které se konají pravidelně v jasně stanoveném termínu a účastní se jich stálá skupina osob. Střediska často organizují také různé jednorázové akce, jako jsou například soutěže, tábory atd. Mimo to nabízejí také prostory, ve kterých se mohou mladí lidé scházet se svými vrstevníky. Ve střediscích jsou často herny, sportovní hřiště, posilovny, čítárny atd. Ve školním roce 2016/2017 fungovalo 321 středisek volného času, která navštěvovalo 296 248 osob. Účastníky aktivit byli většinou žáci (75,9 %) a děti (13 %). Počet středisek každým rokem narůstá, což je možné dát do souvislosti s tím, že obce se na tuto oblast zaměřují ve svých strategických dokumentech (například strategie prevence kriminality). Mimo to mají střediska možnost využít finance z různých dotačních programů.⁶³

V České republice existuje řada sdružení, která se zaměřují na zájmovou činnost a organizaci aktivit pro děti a mládež. V současné době zastřešuje jejich činnost Česká rada dětí a mládeže, která byla založena v roce 1998 a v současné době zastřešuje 97 organizací. Jejím hlavním cílem je podpora podmínek vhodných pro zajištění kvalitního života a rozvoje dětí a mládeže.⁶⁴ Mezi nestátní neziskové organizace, které nabízí na celostátní úrovni volnočasové aktivity dětem a mládeži, patří například YMCA (Young Men's Christian Association – křesťanské sdružení mladých lidí), Junák, Pionýr, Hnutí Brontosaurus a Duha. Na regionální úrovni existuje celá řada menších organizací, které se reflektují na konkrétní potřeby dané lokality. Tyto organizace v řadě případů pracují také s mentálně postiženými dětmi. Na práci

⁶²Školní kluby[online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-kluby>

⁶³Střediska volného času[online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/strediska-volneho-casu>

⁶⁴Česká rada dětí a mládeže. [online]. Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://crdm.cz/>

s mentálně postiženými se specializuje například Oříšek – sdružení přátel dětí s mentálním postižením. Pro děti s mentálním postižením nabízí řadu programů zaměřených na volnočasové aktivity.

2 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY PRO OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

S vývojem společnosti sledujeme, jak se v průběhu let mění způsob využívání volného času. Jako dětem pro nás bylo „trestem“, pokud jsme museli být po škole doma a nemohli jsme jít s kamarády ven – do parku na kuličky, na kolo po sídlišti. U svých vlastních dětí teď sledujeme opak – jít ven, sejít se s kamarády na lavičce, je pro naše děti nepříjemné. Raději sedí doma v dosahu Wi-Fi signálu, a věta: *“za trest budeš doma!”* ztratila na významu. Změna ve významu využití volného času je však dnes pozorovatelná i u dospělých jedinců, kdy největším víkendovým zážitkem může být rodinná návštěva nákupního střediska.

S volným časem souvisí i volnočasové aktivity. Nahlížet na volnočasové aktivity lze dvěma způsoby. Čas lidského života je rozdělený na čas určený pro práci (u dětí je to pro školu), pro zajištění fyziologických potřeb (jídlo, spánek) a provoz domácnosti (nákup, příprava jídla, úklid). Prvním náhledem pak je, že volnočasová aktivita je čas, který zbyde po naplnění těchto aktivit. Jiný, a snad i pozitivnější náhled je ten, že čas pro volnočasové aktivity je prioritou jedince, a zbytek denního cyklu je rozdělen na práci, domácnost a fyziologické potřeby. Volnočasovou aktivitou je pak společně myšleno jak aktivní, tak i pasivní relaxování. V odborné literatuře se definicí a využitím volného času zabývají autoři, jakými jsou např. HÁJEK, HOFBAUER, PÁVKOVÁ.

Jan Ámos KOMENSKÝ dělil den na tři části, kde osm hodin přídělil spánku, osm hodin „vnějšimu“ zaměstnání a osm hodin „vážné práce“. *„Přirozený den má dvacet čtyři hodiny, když je rozdělíme pro potřebu života na tři části, osm hodin připadne spánku, tolikéž vnějšimu zaměstnání (totiž péči o zdraví, jídlo, oblékání a svlékání, slušnému zotavení, rozprávám s přáteli atd.), a konečně na vážné práce, které pak musíme konat čile a bez nechuti, zbude osm hodin.“*⁶⁵

Je nutné konstatovat, že v oblasti volného času se rozdílily mezi mentálně postiženými jedinci projevují asi nejvíce. Na jedné straně do této skupiny patří lidé s lehkým postižením, kteří mohou vést v podstatě plnohodnotný život, na druhou stranu jsou zde i jedinci s těžkým postižením, kteří nejsou schopni bez cizí pomoci fungovat. Tuto skutečnost je nutné mít na paměti, pokud se zaměřujeme na to, jaké možnosti trávení volného času se jedincům s mentálním postižením nabízí.

⁶⁵ KOMENSKÝ, Jan Ámos. *Didaktika velká*. 3. vyd. Brno: Komenium, 1948. Pedagogické klasobraní., 255 s.

Na kvalitu života jedinců s mentálním postižením má značný vliv to, jak tyto osoby tráví svůj volný čas. Zásadní roli v tomto ohledu hraje rodina, která má nezanedbatelný vliv na organizaci volného času jedince. V podstatě buduje jeho životní styl. Mentálně postižení mohou být zapojeni do řady aktivit v rodině, jako je například péče o domácnost, práce na zahradě, hry, sport, výlety, společná reflexe společných rodinných aktivit. Je však nutné si uvědomit, že trávení volného času mentálně postiženým se vyznačuje určitými specifickými rysy.⁶⁶

Mezi základní charakteristické rysy volného času mentálně postižených osob patří fakt, že v řadě případů je při výkonu aktivit nezbytný dohled. To se často týká nejen dětí ale i dospělých. V případě mentálně postižených dětí je nutný doprovod na jednotlivé kroužky a v řadě případů je asistence potřeba i v jejich průběhu. V tomto ohledu opět hraje významnou roli rodina. Jejich ochota účastnit se těchto aktivit silně ovlivňuje to, jak bude jedince svůj volný čas trávit.⁶⁷

Velmi důležité je, aby bylo v rámci volného času umožněno dětem s mentálním postižením být v kontaktu se svými vrstevníky bez postižení. Společné aktivity jsou příležitostí navzájem se učit. Mentálně postižené děti vnímají spontánní aktivity s vrstevníky velmi pozitivně. V případě organizovaných aktivit je možné hovořit o velmi důležité zkušenosti a je důležité, aby bylo dětem umožněno účastnit se různých kroužků. Bohužel k tomu v praxi nedochází tak často. To je dáno zejména tím, že nejsou organizátoři aktivit schopni zajistit potřebnou podporu. Vše je ponecháno na rodině a záleží pouze na jejich možnostech a schopnostech podpořit v tomto ohledu své dítě. Podpora by měla přicházet z nejbližšího okolí rodin dětí s mentálním postižením. Právě společné trávení volného času je způsob, jak dosáhnout vzájemného respektu.⁶⁸

Oporou rodině mohou být v tomto ohledu sdružení rodin, které se potýkají se stejnými problémy. Tyto organizace často pořádají řadu akcí, mezi které patří například pobytové tábory. Děti tak mají možnost navazovat nové vztahy a budovat přátelství s dětmi postiženými a bez postižení. Přínosem táborů je také fakt, že si mohou rodiny alespoň na chvíli odpočinout a načerpat sílu.⁶⁹ Nejspíše nejznámějším sdružením působícím v této oblasti je **Společnost**

---

⁶⁶KVAPILÍK, Josef a Marie ČERNÁ. *Zdravý způsob života mentálně postižených*. Praha: Avicenum, 1990. Život a zdraví (Avicenum). ISBN 80-201-0019-9., s. 27.

⁶⁷KERR, Susan. *Dítě se speciálními potřebami*. Praha: Portál, 1997. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-147-9., s. 57.

⁶⁸KVAPILÍK, Josef a Marie ČERNÁ. *Zdravý způsob života mentálně postižených*. Praha: Avicenum, 1990. Život a zdraví (Avicenum). ISBN 80-201-0019-9., s. 31.

⁶⁹KERR, Susan. *Dítě se speciálními potřebami*. Praha: Portál, 1997. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-147-9., s. 62.

pro podporu lidí s mentálním postižením, z. s. Společnost působí po celé České republice a má více než 7 000 členů.⁷⁰

2.1 Terapie jako způsob volnočasových aktivit pro osoby s mentálním postižením

Obecně platí, že na způsob trávení volného času mají největší vliv rodiče. Rodina od útlého věku organizuje volný čas dítěte, které přebírá její životní styl. Rodiče vybírají volnočasové aktivity, kterých se budou děti účastnit. V tomto ohledu se jedná jak o zájmové kroužky, tak o činnosti, které dělají ve volném čase společně. Stejně je tomu také v případě mentálně postižených dětí. Ty mohou najít kvalitní způsob trávení volného času doma, na zahradě dílně či specializovaném zařízení. Rozdílem je to, že mentálně postižená osoba potřebuje při účasti na většině činností dohled. Zdravé děti se většinou naučí trávit čas sami nebo s kamarády, ale u mentálně postižených tomu tak není.⁷¹

Volnočasové aktivity by měly mít vždy dobrovolný charakter, což by mělo být vždy respektováno. V průběhu činnosti by měla být respektována práva dítěte. Personál jednotlivých institucí by měl mít odpovídající vzdělání. Při práci s postiženými dětmi by měl věnovat zvýšenou pozornost dynamice skupiny. Důležité je podpořit integraci handicapovaného do skupiny. Postižené dítě by mělo být ve skupině respektováno a bráno jako její rovnocenný partner. Zcela nezbytné je zamezit, aby se mu ostatní vysmívali. Takové chování totiž může dítě do budoucna poznamenat. Dítě může mít strach navazovat kontakt s ostatními a uzavřít se do sebe. Lektor volnočasových aktivit by měl být schopen vytvořit ve skupině příjemnou atmosféru, která by měla být pro děti podnětem k činnosti. Dětem by mělo být v rámci aktivit umožněno projevit svou osobnost. Vhodné je, pokud se do aktivit zapojí také rodiče a další rodinní příslušníci.⁷²

V současné době se rámci volnočasových aktivit pro mentálně postižené se v současné době hojně uplatňují různé formy terapie. Cílem těchto metod je optimalizace výchovného a vzdělávacího procesu. Při návrhu terapie je nutné vytvořit komplexní program, který zahrnuje také doporučení v oblasti trávení volného času a zájmové činnosti. V některých případech

---

⁷⁰Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením, z. s.[online]. Praha:Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením, z. s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z:<https://www.spmPCR.cz/>

⁷¹KVAPILÍK, Josef a Marie ČERNÁ. *Zdravý způsob života mentálně postižených*. Praha: Avicenum, 1990. Život a zdraví (Avicenum). ISBN 80-201-0019-9., s. 28.

⁷²VALENTA, Milan a Oldřich MÜLLER. *Psychopedie*. 2. vyd. Praha: Parta, 2004. ISBN 80-7320-063-5.,s. 60.

je terapie nutností, jindy jde o příjemný způsob trávení volného času. Terapie může být realizována formou hry a může tedy přinášet radost. Terapie může být účinná pouze, pokud klienta baví. Jedná se tedy kvalitní způsob, jak trávit volný čas. Níže budou uvedené některé druhy terapií.

2.2 Druhy terapií, s nimiž se mohou setkat osoby s mentálním postižením

Zooterapie

Kontakt se zvířetem má silně terapeutické účinky. Zvíře vnáší do života jedince radost, pohodu a klid. K terapii jsou využívána speciálně vycvičená zvířata. V praxi se setkáme s následujícími typy zooterapie:

- **hipoterapie:** v rámci hipoterapie se pracuje s koňmi. Jedná se o podpůrnou rehabilitační metodu. Hipoterapie zahrnuje jak terapeutické tak sportovní aktivity. Při hipoterapii se pohyb koně přenáší na jezdce, což má rehabilitační účinky. Pozitivní vliv má také teplo těla koně. K terapii dochází venku, což má také pozitivní vliv. Mimo to je možné využít jízdu na koni k pedagogicko psychologickým účelům. Jezdec je s koněm v přímém kontaktu, což zmírňuje jeho poruchu. Díky tomu je možné snížit agresivitu, strach nebo zvyšovat sebevědomí, motivaci.⁷³
- **canisterapie:** při canisterapii je využíván pes. Canisterapie hraje zásadní roli v případě psychických, emočních a sociálně-interačních problémů. Je využívána k navázání kontaktu s postiženým. Pes je mu přítelem, který mu dává lásku. Díky tomu dochází k rozvoji sociálních vztahů a chování. Mimo to přináší hraní s pejskem a mazlení radost a potěšení.⁷⁴
- **felinoterapie:** jedná se o podpůrnou léčbu psychických a somatických poruch, při které je používána kočka.⁷⁵

---

⁷³Česká hiporehabilitační společnost. [online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.equichannel.cz/>

⁷⁴Canisterapie [online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://canisterapie-praha.cz/>

⁷⁵Felinoterapie [online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.auracanis.cz/index.php/terapie/felinoterapie>

Umělecké terapie

Při tomto typu terapie se klienti zapojují do umělecké činnosti. Jejím cílem je prostřednictvím umělecké aktivity snížit napětí, eliminovat stres a posilovat motivaci. Pokud je umělecká terapie realizována ve skupině, dochází také k rozvoji sociálních dovedností. Mezi umělecké terapie patří:⁷⁶

- **arteterapie:** jedná se o terapii prostřednictvím malby, kresby. Je možné pracovat také s dalšími prostředky, jako je například dřevo, hlína atd. Umožňuje rozvoj osobnosti. Výtvarné umění je v ní vnímáno jako forma komunikace. Klient jejím prostřednictvím může vyjádřit, jak vnímá sám sebe a své okolí. Pro mentálně postižené osoby je velmi důležitým aspektem vlastní tvůrčí proces. Tvůrčí proces může mít formu volného projevu nebo může být řízený. Výjimkou nejsou ani skupinové činnosti.⁷⁷
- **muzikoterapie:** terapie využívá rytmu, melodie, harmonie, tempa, taktu atd. Hudba má na člověka velmi intenzivní vliv a působí bezprostředně. Hudba naplňuje potřeby klienta a má velmi pozitivní vliv na psychiku mentálně postiženého. Přispívá k rozvoji řeči, komunikace a k osobnímu rozvoji jedince. Klient může být pasivním i aktivním účastníkem terapie. Může hudbu poslouchat, hrát na hudební nástroj nebo tančit.⁷⁸
- **dramaterapie:** v rámci dramaterapie jsou realizovány divadelní aktivity. Prostřednictvím této činnosti dochází k rozvoji sebevědomí, sebevyjádření, uvolnění emocí a odstranění nežádoucích projevů chování.⁷⁹
- **choreoterapie:** jedná se o terapii tancem. Pohyb má pozitivní vliv na psychiku a umožňuje sdělit řadu věcí. V rámci této terapie probíhají tělesná cvičení, která posilují svaly a zlepšují plynulost pohybu jedince. Tanec umožňuje velmi silně prožívat sociální kontakt.⁸⁰

---

⁷⁶VALENTA, Milan a Oldřich MÜLLER. *Psychopedie*. 2. vyd. Praha: Parta, 2004. ISBN 80-7320-063-5., s. 63-68.

⁷⁷EDWARDS, David. *Art therapy*. Thousand Oaks: SAGE, 2004. ISBN 978-0761947509., s. 24-28.

⁷⁸*Definition and Quotes about Music Therapy*[online]. Silver Spring, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.musictherapy.org/about/quotes/>

⁷⁹VALENTA, Milan. *Dramaterapie*. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1819-4.. s. 23.

⁸⁰MEEKUMS, Bonnie. *Dance movement therapy: a creative psychotherapeutic approach*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2002. ISBN 0761957677., s. 26-27.

- **biblioterapie:** k léčbě je užívána četba knih. Četba rozvíjí emocionalitu, imaginaci a komunikační schopnosti. Dochází k uvolnění psychického napětí a posílení vyrovnanosti. Biblioterapie může být individuální nebo skupinová.⁸¹

Terapie hrou

Terapie hrou je nejčastěji využíván v případě dětí. Hra umožňuje rozvoje tvořivého myšlení, zlepšuje fyzickou kondici, posiluje trpělivost a pomáhá usměrnit emoce a chování jedince. Hra má ve vývoji jedince nezastupitelné místo. Jedná se o formativní prostředek, který má terapeutický ráz. Umožňuje také diagnostiku a napomáhá při výchově.⁸²

Ergoterapie

Jedná se o terapii prací. Práce je zde chápána jako libovolná duševní či fyzická činnost. Je vykonávána pod dohledem ergoterapeuta, který je odborníkem dané terapie. Vždy je nutné zvolit vhodný druh činnosti, který by odpovídal potřebám a schopnostem jedince. Práce má resocializační, léčebnou a psychoterapeutickou funkci. V případě dětí má ergoterapie formu hry. V případě mládeže se jedná o rukodělnou činnost, která podporuje rozvoj pracovních dovedností. Velmi často je užívána práce v dílnách, na zahradě či domácí práce. Cílem je zvýšení sebevědomí klienta a dosažení samostatnosti.⁸³

Pohybová rehabilitace a vodoléčba

Pohybová rehabilitace může být také označena jako terapie. Jejím cílem je podpora správného držení těla. Může mít skupinovou nebo individuální podobu. Cvičení může probíhat venku a může mít formu soutěže nebo hry. Velmi pozitivně působí vodoléčba, která probíhá ve vířivce. Zahrnuje různé cvičení podporující uvolnění.⁸⁴

Bazální stimulace

Cílem bazální stimulace je zlepšení zdravotního stavu mentálně postižených osob. Dochází ke stimulaci smyslů, což vede k vzniku nových nervových spojení a posílení těch

---

⁸¹VÁŠOVÁ, Lidmila. *Úvod do bibliopedagogiky*. Praha: ISV, 1995. Knihovnictví. ISBN 8085866072.

⁸²VALENTA, Milan a Pavel HUMPOLÍČEK. *Hra v terapii*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1190-7., s. 15-16.s. 41-43.

⁸³JELÍNKOVÁ, Jana, Mária KRIVOŠÍKOVÁ a Ludmila ŠAJTAROVÁ. *Ergoterapie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-583-7. s. 16-17.

⁸⁴*První krok*[online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.prvnikrok.cz/>

stávajících. Bazální stimulace se užívá v případě těžce postižených osoba a osob s kombinovaným postižením.⁸⁵

Snoezelen

Jedná se o aktivitu, která je určena osobám s nejtěžší formou postižení. Tito lidé totiž nemohou být zapojeni do řady aktivit, protože jim to jejich postižení znemožňuje. Většinu času tedy tráví doma nebo ve specializovaném zařízení. ŠVARCOVÁ popisuje snoezelen následujícím způsobem: „*Snoezelen umožňuje těmto lidem vyjít z jejich běžného prostředí a přejít do jiných prostor, kde mohou získat zcela jiné nové zkušenosti. Právě u této skupiny postižených lidí se vychází z toho, že při vnímání a poznávání svého okolí jsou odkázáni na primární smyslové vjemy a odpovídající doprovodné pocity a pohyby – ty však nemohou být často správně prožity a zpracovány.*“⁸⁶ Snoezelen je speciální místnost, která je upravena tak, aby vyvolávala pozitivní naladění. Místnost musí být izolována od okolního prostředí, které by mohlo mít rušivý vliv. Její vzhled není jasně určen. Zařízení by mělo být jednoduché a variabilní. Mělo by zde být vodní lůžko, zrcadla, zařízení umožňující světelné efekty. Snoezelen má poznávací, relaxační a interaktivní funkci. Uživatelům zprostředkuje zcela odlišnou senzorickou zkušenost.⁸⁷

---

⁸⁵PIPEKOVÁ, Jarmila. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno: MSD, 2006. ISBN 80-86633-40-3.

⁸⁶ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2003. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-821-x., s. 109.

⁸⁷LANCIONI G. E, CUVO A. J., O'REILLY M.F. Snoezelen: an overview of research with people with developmental disabilities and dementia. In: *Disabil Rehabilitation*. 2002, vol. 24, s. 175-84.

3 ORGANIZACE PRO VOLNOČASOVÉ AKTIVITY PRO OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM A MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ TĚCHTO OSOB

Možnosti uplatnění osob s mentálním postižením v pracovní praxi jsou upraveny **zákonem č. 435/2005 Sb., o zaměstnanosti** (dále jen zákon o zaměstnanosti). Zákon reflektuje legislativu Evropské unie, která se zaměřuje na boj proti diskriminaci a nastavená rovných příležitostí pro uplatnění na trhu práce. Zákon definuje, kdo je osoba se zdravotním postižením. Podle § 67 se jedná o fyzickou osobu, která byla orgánem sociálního zabezpečení uznána invalidní ve třetím stupni, invalidní v prvním nebo druhém stupni nebo je zdravotně znevýhodněna. Z definice je zřejmé, že v úvahu nejsou brána specifika, která vyplývají z jednotlivých typů postižení. Jedná se tedy o poměrně obecný popis. Zdravotně postiženým osobám je podle zákona nutné poskytnout zvýšenou podporu. Zákon také stanovuje pravidla, která musí zaměstnavatelé plnit v oblasti zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Jsou zde například povinnosti, které musí splnit zaměstnavatel vytvářející pracovní místa určená těmto osobám. Mimo jiné jsou zde také popsány sankce v případě, že nejsou povinnosti plněny.⁸⁸

Zdravotně postižené osoby mají podle zákona o zaměstnanosti právo na pracovní rehabilitaci. Zákon definuje v § 67 pracovní rehabilitaci následujícím způsobem: „*souvislá činnost zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením.*“⁸⁹ Jedná se o nástroj aktivní politiky zaměstnanosti, který je určen pouze osobám zdravotně postiženým. Zahrnuje zejména poradenskou činnost v oblasti volby zaměstnání, teoretické a praktické přípravy na výkon zaměstnání, zprostředkování zaměstnání, pomoci udržet si zaměstnání, změny povolání. Nedílnou součástí jsou také aktivity, jejichž cílem je zajištění vhodných podmínek pro výkon povolání. V rámci pracovní rehabilitace je vytvářen individuální plán, který zohledňuje zdravotní stav jedince.⁹⁰ Na Kontaktním pracovišti Úřadu

---

⁸⁸Zákon č. 435/2005 Sb., o zaměstnanosti. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna České republiky, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=2004&cz=435>

⁸⁹Zákon č. 435/2005 Sb., o zaměstnanosti. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna České republiky, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=2004&cz=435>

⁹⁰NOVOSAD, Libor. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním: základy a předpoklady dobré poradenské praxe*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-509-7.s. 151.

práce ČR v Prostějově působí na oddělení poradenství a dalšího vzdělávání jedna pracovnice, které se věnuje problematice zaměstnávání osob se zdravotním postižením.⁹¹

V souvislosti se zaměstnáváním osob se zdravotním postižením hovoří zákon o tzv. chráněném pracovním trhu. Pojem „chráněný pracovní trh“ byl zaveden novelou zákona o zaměstnanosti v lednu 2018. Jedná se o trh práce, který: „je tvořen zaměstnavateli, kteří zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců a se kterými Úřad práce uzavřel písemnou dohodu o jejich uznání za zaměstnavatele na chráněném trhu práce.“⁹² Zaměstnavatelům, kteří jsou součástí tohoto trhu, náleží příspěvek na zřízení pracovního místa pro osoby se zdravotním postižením a příspěvek na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením. O finanční příspěvky mohou žádat také zaměstnavatelé, kteří nezaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením. Konkrétně mohou požádat o příspěvek na zřízení pracovního místa pro osoby se zdravotním postižením a příspěvek na úhradu provozních nákladů vynaložených v souvislosti se zaměstnáváním osob se zdravotním postižením.⁹³

KRAUS a POLÁČKOVÁ uvádí: „Lze říci, že nevládní sektor pod vlivem západoevropských zkušeností inicioval využívání nových metod práce s handicapovanými, nemocnými, drogově závislými atd. Nevládní sektor začal velmi výrazně působit také v oblasti nabídky volnočasových aktivit dětí a mládeže. Ujal se také řad iniciativ v péči o lidi nějakým způsobem postižené či stigmatizované: vznikly asociace rodičů dětí určitého druhu handicapu, občanská sdružení, nadace apod.“⁹⁴ Volnočasové aktivity může nabízet škola či školní zařízení – družiny, domovy mládeže, kluby, střediska pro volný čas, zájmové kroužky, umělecké školy a další.

---

⁹¹Kontakty na zaměstnance[online]. Prostějov: Kontaktní pracoviště Úřad práce České republiky v Prostějově, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z:<https://portal.mpsv.cz/web/upcr-olk/kop/prostejov/orgstr>

⁹²Zákon č. 435/2005 Sb., o zaměstnanosti. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna České republiky, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=2004&cz=435>

⁹³Změny v systému podpory zaměstnávání osob se zdravotním postižením od 1. 1. 2018. [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z:<https://portal.mpsv.cz/sz/zamest/zamestnaniosob/zmeny-v-systemu-podpory-zamestnavani-ozp-od-20180101.pdf>

⁹⁴KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042., s. 183)

3.1 Organizace pro volnočasové aktivity pro osoby s mentálním postižením v České republice

Problematicke práce s mentálně postiženými se věnuje řada institucí. Na mezinárodní úrovni funguje například Mezinárodní organizace postižených (Disabled People's International – DPI), Mezinárodní organizace pro práva duševně postižených (Mental Disability Rights International – MDRI), Mezinárodní liga pro osoby s mentálním postižením (Inclusion International) a Evropské fórum postižených (European Disability Forum – EDF). Tyto organizace působí také v České republice. Jednotlivé pobočky reflektují lokální podmínky, ve kterých působí. Jejich cílem je případů zajistit, aby byly mentálně postižené osoby plnoprávními členy společnosti. Poskytují postiženým řadu služeb, jako je vzdělávání, volnočasové aktivity, poradenství a další.

V naší krajině se můžeme setkat s organizacemi, které působí pouze v České republice. Ty jsou zastřešeny v organizaci **Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z.s.** Na celostátní úrovni pracují například APLA Nautis, Autistik, Diakonie ČČE, Duha, OSA – centrum pro podporu samostatnosti a další. Mimo to zde působí také řada regionálních organizací, která se zaměřuje na práci s mentálně postiženými v konkrétní lokalitě. Tyto organizace jsou schopny reflektovat regionální specifika cílové skupiny a velmi často pracují s veřejností, což silně přispívá k integraci mentálně postižených do většinové společnosti. Působení tohoto typu organizací má řadu přínosů jak pro mentálně postižené osoby tak pro většinovou společnost. Níže se podíváme na vybrané organizace zaměřující se na nabídku služeb mentálně postiženým osobám v oblasti volného času.

APLA – Nautis

Jedná se o nestátní neziskovou organizaci, která se zaměřuje na poskytování služeb lidem s autismem a jejich blízkým. Organizace byla založena v roce 2003 a v současné době poskytuje služby osobám po celé České republice. Organizace poskytuje služby v oblasti diagnostiky, terapie, sociální rehabilitace, vzdělávání a volného času. Mimo to provozuje mateřskou školkou, chráněné bydlení a domov se zvláštním režimem. V rámci služeb zaměřených na volný čas osob s autismem se organizace zaměřuje na děti od 3 do 14 let. Mezi realizované volnočasové aktivity patří například cvičení rodičů s dětmi, cvičení pro děti,

jógu, plavání, kreativní tvoření a plavání. Mimo to organizace organizuje víkendové akce, letní příměstské tábory a rodinné pobyty.⁹⁵

Dílny tvořivosti

Dílny byly založeny v roce 2003 s cílem zkvalitnit život postižených osob. Cílovou skupinou sdružení jsou mentálně postižení a osoby s kombinovaným postižením. Organizace poskytuje řadu sociálních služeb a realizuje aktivity za účelem rozvoje dovedností postižených a rozvoje jejich potenciálu. Klienti mají možnost do dílny docházet čtyři dny v týdnu v dopoledních hodinách. Pro každého klienta je vypracován individuální plán na základě jeho individuálních potřeb a schopností. Klienti dochází do dílny, kde se účastní jednotlivých aktivit. Jejich součástí je výroba drobných předmětů s dekorací. Díky tomu získávají řadu dovedností, které mohou následně použít v zaměstnání. Jejich výrobky jsou prodávány, což přispívá jejich sebevědomí.⁹⁶

OSA – centrum pro podporu samostatnosti.

Cílem organizace je umožnit lidem s mentálním postižením žít jako „normální“ lidé. Sdružení poskytuje těmto osobám služby, které by byly schopny kompenzovat jejich handicap. Sdružení nabízí individuální podporu, skupinovou práci a volnočasové aktivity. V rámci sdružení fungují volnočasové skupiny, které lidem s mentálním postižením umožňují kvalitně trávit svůj volný čas. V současné době nabízí sdružení skupiny zaměřené na plavání, deskové hry, kuželky a skupiny, které se operativně rozhodují o svých společných aktivitách. V každé volnočasové skupině působí asistent, který pomáhá skupině při realizaci jednotlivých aktivit.⁹⁷

Ruka pro život

Organizace byla založena, aby pomáhala lidem s mentálním postižením žít plnohodnotný život. Provozuje denní stacionář a domov pro osoby se zdravotním postižením. Zaměřuje se na pomoc ve všech oblastech lidského života. Jednou z těchto oblastí je také kvalitní trávení volného času klientů. K realizaci volnočasových aktivit dochází v denních stacionářích. Jedná se o různé druhy kreativní činnosti, sportovní aktivity a společenské hry.

---

⁹⁵APLA – Nautis.[online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z:<https://nautis.cz/>

⁹⁶Dílny tvořivosti[online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z:<http://www.dilnytvořivosti.cz/>

⁹⁷Občanské sdružení OSA[online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z:http://osa.webz.cz/vikend_pozic.html

Klienti mají možnost určit, jakých aktivit se budou účastnit. Cílem je, aby při realizaci činnosti docházelo k rozvoji⁹⁸

Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z. s.

Společnost byla založena v roce 1968. V současné době má více než 7 000 individuálních členů a působí ve 13. krajích v České republice. Primárním cílem organizace je vytvářet stabilní základnu pro činnost svých partnerských organizací. V rámci své činnosti se zaměřuje na pomoc mentálně postiženým, aby žili tak jak sami chtějí. Mimo to sleduje změny ve všech oblastech týkajících se mentálně postižených osob, prosazuje pozitivní změny v životě mentálně postižených osob a pomáhá řešit konkrétní problémy. Mimo to se zaměřuje také na volnočasové aktivity. Provozuje například volnočasový Klub kamarádi, kde mají klienti možnost kvalitně trávit svůj volný čas a povídat si o věcech, které je zajímají. Cílem těchto aktivit je budovat dovednosti a kompetence klientů, které by jim umožnily žít kvalitní samostatný život ve většinové společnosti.⁹⁹

Společnost rodičů a přátel dětí s Downovým syndromem

Společnost byla založena v roce 1996. V současné době je členem 260 rodin dětí, které trpí Downovým syndromem. Cílem organizace je umožnit rodinám sdílet své zkušenosti a navzájem si pomáhat. V rámci činnosti společnosti je realizována také řada volnočasových aktivit, kterých se mohou rodiče a jejich děti účastnit. Řada aktivit má terapeutický a vzdělávací charakter. Nabízena je například muzikoterapie pro batolata, předškoláky a školáky. Vzdělávací volnočasové aktivity se zaměřují na rozvoj vědomostí a dovedností dětí nenásilnou formou. Pro příklad jmenujme aktivity Hravá matematika pro školáky, jejímž cílem je vzbudit v dětech zájem o matematiku prostřednictvím her. V rámci těchto aktivit je podporována prostorová orientace, logické myšlení atd. Aktivity mají skupinový i individuální charakter. Dále se v prostorách spolku hraje divadlo pro děti, které pomáhá rozvíjet jejich empatii a další sociální dovednosti.¹⁰⁰

---

⁹⁸ *Ruka pro život*[online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z:<http://www.rukaprozivot.cz/>

⁹⁹ *Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z. s.*[online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z:<http://www.spmPCR.cz/o-nas/cinnost-organizace/>

¹⁰⁰ *Společnost rodičů a přátel dětí s Downovým syndromem*[online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z:<http://www.downsyndrom.cz/mise-a-cile.html>

Studio Oáza

Studio Oáza nabízí vzdělávací, kulturní a umělecké akce lidem s mentálním postižením. Cílem je nabídnout jim tímto způsobem kvalitní náplň volného času a přispět tak jejich integraci do většinové společnosti. Studio bylo založeno v roce 1992. Od té doby otevřelo 17 zájmových kroužků pro osoby s mentálním postižením. Jedná se o kroužky zaměřené na hudbu, výtvarné umění, divadlo, fotografii a IT. Kroužky vždy vede profesionální lektor či speciální pedagog. Kroužky probíhají odpoledne v průběhu celého pracovního týdne. Účastníci kroužků prezentují výsledky své práce na festivalech, výstavách a jiných veřejných vystoupeních. Studio pravidelně navštěvuje přibližně 70 osob.¹⁰¹

Země lidí o. p. s.

Posláním sdružení je pomoci lidem s postižením kvalitně trávit svůj volný čas. Cílovou skupinou organizace jsou osoby s kombinovaným postižením. Sdružení bylo založeno v reakci na nedostatečnou nabídku volnočasových aktivit pro postižené. Cílem není realizovat celou řadu aktivit, ale připravovat aktivity zajímavé a pestré. Mezi realizované akce patří například výlety do různých lokalit v České republice, rybaření, rafting či lyžařský kurz. Sdružení také organizuje letní tábory.¹⁰²

3.2 Organizace pro volnočasové aktivity pro osoby s mentálním postižením v regionu města Prostějov

Obecně platí, že osoby s mentálním postižením mají možnost vykonávat řadu zaměstnání. Vždy samozřejmě záleží na hloubce postižení, jejich osobních schopnostech a zájmech. Většinou se jedná o pracovní pozice, které nejsou příliš náročné, nevyžadují flexibilitu, samostatnost a většinou jsou založena na stereotypní činnosti. Může se jednat o dělnické profese, zaměstnance ostrahy, uklízeče, vrátné, pomocné kuchaře atd. Tyto profese jsou vhodné pro osoby s lehkým mentálním postižením, které mají minimálně dokončené základní vzdělání. Pokud se podíváme na webové stránky kontaktního pracoviště Úřadu práce ČR v Prostějově, zjistíme, že je zde nabízena řada pracovních míst určených pro zdravotně postižené osoby. Jedná se většinou o dělnické a úklidové práce. Mezi firmy, které

---

¹⁰¹Studio Oáza[online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z:<http://www.studio-oaza.org/kdo-jsme/>

¹⁰²Země lidí, o.p.s.[online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z:<https://zemelidi.cz/>

zaměstnávají postižené, patří ve sledovaném regionu například Pronto-Dokoupil, IF Facility, a.s., Mechanika Prostějov a Cíl, v. p.¹⁰³

obr. č.1 – Mapa města Prostějov a umístění firem, které zaměstnávají postižené osoby
zdroj: (<https://mapy.cz/zakladni?x=17.1113375&y=49.4653329&z=14&source=muni&id=3185>)

Osoby s těžší formou postižení mohou pracovat na chráněných pracovních místech či ve chráněných dílnách. **Chráněné pracovní místo** je místo, které je určeno výhradně osobám se zdravotním postižením. Chráněná dílna je termín, kterým se označuje dílna určená pro práci zdravotně postižených osob. Na Prostějovsku se zaměstnávání osob s mentálním postižením dlouhodobě věnuje organizace Lipka, z.s. Jedná se o nestátní neziskovou organizaci, jejímž posláním je „sdužování občanů na základě společného zájmu, kterým je pomoc, podpora a vyvíjení aktivit směřujících ku prospěchu osob se zdravotním postižením.“¹⁰⁴ Organizace se zaměřuje na vytváření zázemí a podmínek pro výchovu, vzdělávání, zájmovou a terapeutickou činnost zaměřenou na osoby s mentálním postižením za účelem rozvoje, socializace a integrace těchto osob do majoritní společnosti. Organizace zajišťuje služby v oblasti sociální péče, poradenské činnosti, rehabilitace, logopedie, terapie, vzdělávání, ubytování atd. Za tímto účelem provozuje denní stacionář, chráněné bydlení a chráněná pracoviště.¹⁰⁵

¹⁰³Volná místa v regionu Prostějov[online]. Prostějov: Kontaktní pracoviště Úřad práce České republiky v Prostějově, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z:<https://portal.mpsv.cz/upcr/kp/olk/kop/prostejov/vm>

¹⁰⁴O nás[online]. Prostějov: Lipka, z.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z:<http://www.oslipka.cz/rubriky/o-nas/>

¹⁰⁵O nás[online]. Prostějov: Lipka, z.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z:<http://www.oslipka.cz/rubriky/o-nas/>

Lipka, z.s. provozuje dvě chráněné dílny. Jedná se ochráněnou dílnu Senza družstvo, která funguje od roku 2000. Družstvo se zaměřuje na montážní práce, kompletaci a distribuci zakázek. Družstvo provozuje vývařovnu a prádelnu. V současné době zaměstnává 30 pracovníků, kteří jsou z 95 % tvořeni osobami se zdravotním postižením.¹⁰⁶ Druhou dílnou je sociálně terapeutická dílna – cukrárna, která funguje od roku 2014. Jedná se o cukrárnu, která nabízí své služby veřejnosti. V cukrárně probíhá také vlastní výroba. Mezi výrobky patří palačinky či vafle. Cílem dílny je fungovat co nejvíce jako běžné pracoviště. V rámci dílny probíhá systematická pracovní terapie, která začíná nácvikem pracovních úkonů. Klienti mohou postupně přecházet ke složitějším činnostem, jako je úklid, příprava nápojů, servírování, výroba vlastních výrobků, prodej atd.¹⁰⁷

Jistota o. p. s.

Na Prostějovsku se na nabídku volnočasových aktivit zaměřuje obecně prospěšná společnost Jistota o. p. s. Ta nabízí řadu zájmových kroužků, které mohou děti navštěvovat zdarma. Jedná se o kroužek muzikoterapie, chovatelský kroužek, keramický kroužek, pohybový kroužek a kroužek zaměřený na práci s počítačovou grafikou a multimédií. V rámci školy provozované organizací funguje pěvecký sbor, který vystupuje na různých akcích. Tou nejznámější je festival v Plumlově. V rámci chovatelského kroužku probíhá zooterapie. V ní hraje zásadní roli školní králík. Mimo to do kroužku dochází odborníci, kteří seznamují děti s různými tématy. Děti mají možnost navštívit zoo, Český Svaz Ochránců Přírody Iris Prostějov a shlédnout představení sokolníků. Mezi sportovní aktivity patří dětská zumba, prostřednictvím které dochází k rozvoji motoriky. V rámci kroužku zaměřeného na počítače se děti seznamují s principy digitální fotografie. Mají možnost fotit se školním foťákem a následně fotografie upravovat prostřednictvím grafických programů. Učí se také používat grafický program Corel, tvoří drobné animace, nahrávají a připravují video a zvuk a připravují krátké reportáže. Společnost realizuje také řadu jednorázových aktivit, jako jsou výlety, školní besídky, kulturní akce (návštěva divadla nebo kina), sportovní odpoledne, návštěva dopravního hřiště atd.

---

¹⁰⁶ Senza družstvo: chráněná dílna [online]. Prostějov: Senza družstvo: chráněná dílna, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.senzapv.cz/>

¹⁰⁷ Sociálně terapeutická dílna – cukrárna. [online]. Prostějov: Informační centrum pro mládež, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.icmprostejov.cz/content/soc-ter-dilna-PV-cukrarna>

Výše byly zmíněny organizace, které se přímo zaměřují na práci s mentálně postiženými osobami. Postižení však mají možnost navštěvovat „běžné“ kroužky. Například Skauti přijímají mezi své členy také děti s mentálním postižením v rámci hesla Skauting pro všechny. Pro tyto účely je vypracován manuál, který obsahuje definici souvisejících pojmů, klasifikaci mentálního postižení a popisuje, jak s touto cílovou skupinou pracovat.¹⁰⁸ Stejně je tomu v případě Junáku či hnutí Brontosaurus.

---

¹⁰⁸*Skauting pro všechny*[online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z:<https://krizovatka.skaut.cz/organizace/ustredi/odbory/odbory-spv?autologin=1>

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Výzkum je v dnešní době běžnou součástí našeho všedního života. S poznatky výzkumů se můžeme setkat ve všech druzích vzdělávání, často i ve vzdělávání informálním. Jako příklad lze uvést zhoršený zdravotní stav našich nejbližších známých, kamarádů, rodiny, kdy sami pro sebe sháníme informace o možnostech alternativní medicíny jak v médiích, tak ve vědeckých publikacích apod. Denně se můžeme setkat s různými šetřeními, žebříčky oblíbenosti, hodnoceními.

4.1 Cíle a metodologie práce

Tématem výzkumu předložené práce je volný čas osob s mentálním postižením. Jedná se o téma, které je velmi zajímavé. Ve většině případů se v souvislosti s mentálně postiženými osobami hovoří o formálním vzdělávání, jehož cílem je mimo jiné pomoci handicapovaným být rovnoprávným členem společnosti. **Volnočasové aktivity mají v životě mentálně postižených významnou roli, protože pomáhají ke zkvalitnění jejich života.** V rámci své diplomové práce si kladu následující výzkumnou otázku:

„Jakým způsobem tráví volný čas osoby s mentálním postižením?“

V rámci šetření budu zkoumat nabídku volnočasových aktivit pro danou skupinu osob v okrese Prostějov. V rámci empirické části práce byly stanoveny následující dílčí cíle:

- zjistit, jaký je zájem o různé druhy volnočasových aktivit v organizacích působících na Prostějovsku;
- zkoumat, jaký má vliv sociální postavení rodiny osob s mentálním postižením na výběr volnočasových aktivit v rámci okresu Prostějov;
- zjistit, jakým způsobem ovlivňují školy na Prostějovsku navštěvované mentálně postiženými osobami tyto žáky a způsob jejich trávení volného času mimo výuku.

K dosažení výše zmíněných cílů bude využito základních vědeckých metod. Jedná se zejména o analýzu, která se bude opírat o údaje získané na základě odborné literatury a z praxe. V rámci přípravy práce budou použity také další metody výzkumu. Jedná se například o pozorování a rozhovory.

Vzhledem k charakteru práce je vhodná forma kvalitativního výzkumu. DISMAN charakterizuje následujícím způsobem: „Kvalitativní výzkum je nenumerné šetření a interpretace sociální reality. Cílem je tu odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím.“¹⁰⁹ Zaměřuje se na interpretaci sociální reality ve snaze zjistit, jaký mají podkladové informace skutečný význam. V rámci kvalitativního výzkumu jsou formulovány nové hypotézy a teorie. V podstatě se jedná o analýzu, jejíž cílem je porozumět zkoumanému fenoménu. Dále je cílem této analýzy popis a interpretace jednotlivých oblastí lidského života prostřednictvím názorů a slov zkoumaných subjektů. Cílem kvalitativního výzkumu není zkoumat obecné zákonitosti v rámci sociálních skutečností. Zaměřuje se spíše na konkrétní jedinečné pojmy, které se týkají konkrétního jedince nebo společenství. Nepřináší tedy univerzální poznatky, ale spíše detailní poznání určitého sociálního jevu. Mezi nejčastější techniky sběru dat využívané v rámci kvalitativního výzkumu patří analýza osobních dokumentů, nestandardizovaný rozhovor a pozorování.¹¹⁰

Pro kvalitativní průzkum je charakteristické, že je jeho postup formován během sběru dat. Výzkumník studuje realitu do detailu. Tímto způsobem získává značné množství informací od menšího výzkumného vzorku. Redukce dat probíhá u jedince, který je zahrnut do výzkumu, a ne u výzkumníka. Díky tomu má zmíněný typ výzkumu vysokou validitu. Ztráta a zkreslení informací je minimální, protože nedochází k tak rozsáhlému transferu dat. Výhodou je také skutečnost, že při výzkumu jde výzkumník do hloubky, což mu umožňuje lepší pochopení předmětu výzkumu. Problémem je nízká reliabilita výzkumu, protože se při interpretaci dat silně projevuje osobnost výzkumníka a jeho názory. Pokud by výsledky výzkumu interpretoval někdo jiný, došel by pravděpodobně k jiným závěrům.¹¹¹

Kvalitativní výzkum je s ohledem na své silné a slabé stránky využíván zejména v situaci, kdy je pro výzkumníka důležité porozumět osobám ve vybraných sociálních situacích. Vhodné je přistoupit k této formě výzkumu, pokud není nutné sledovat rozležení zkoumaných jevů v populaci. S kvalitativním výzkumem je možné pracovat v případě, že se věnujeme tématu, se kterým nejsme zatím tolik seznámeni a potřebujeme získat spolehlivé informace. Tento typ výzkumu je využíván při studiu jevů, u kterých není možná

---

¹⁰⁹DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8., . s. 285.

¹¹⁰DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.. s. 286-287.

¹¹¹OLECKÁ, Ivana a Kateřina IVANOVÁ. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010. ISBN 978-80-87240-33-5.s. 17

operacionalizace. Může být využit také jako určitá forma předvýzkumu v případě kvantitativního výzkumu¹¹².

Primární metodou použitou při zpracování předložené práce je případové studie neboli kazuistiky. Podle PRŮCHY je případová studie metoda, při níž je zkoumán velmi malý vzorek nebo dokonce pouze jeden subjekt. Výhodou je potom možnost hlubšího poznání případu, nevýhodou naopak může být omezenost ve zobecnitelnosti výsledků a závěrů daného šetření.¹¹³ OLECKÁ a IVANOVÁ popisují případovou studii následujícím způsobem: „*jde se o intenzivní výzkum jednoho případu – tedy jedné situace, jednoho člověka, jednoho problému.*“¹¹⁴ Kazuistika umožňuje poznat zkoumaný fenomén do hloubky. Její největší výhodou je, že se nejedná pouze o nástroj rozšiřující teoretické znalosti, ale také o prostředek edukace. Případové studie se obvykle soustředí na dva typy fenoménů. Jedná se buď o nejčastější jev, nebo o neobvyklý jev.¹¹⁵ V rámci realizace případových studií byl zvolen následující postup:

- stanovení výzkumného tématu a výzkumných otázek;
- definice výzkumné jednotky, podoby výzkumného vzorku a charakteru shromažďovaných dat;
- studium odborné literatury;
- výběr výzkumných subjektů;
- rozhovory s rodiči jedinců zahrnutých do výzkumu;
- pozorování subjektů v jejich přirozeném prostředí;
- analýza získaných informací.

Výzkumné téma a otázky byly stanoveny na počátku této kapitoly. Na základě výzkumných otázek byla charakterizována výzkumná jednotka. Jedná se o osoby s mentálním postižením ve věku od 15. do 18. let žijící na Prostějovsku. Výzkumný vzorek byl stanoven na základě záměrného výběru, neboť umožňuje výběr subjektů, které budou mít požadované charakteristiky nutné pro dosažení cílů výzkumu.

---

¹¹²OLECKÁ, Ivana a Kateřina IVANOVÁ. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010. ISBN 978-80-87240-33-5. s. 17-18.

¹¹³PRŮCHA, Jan. *Pedagogický výzkum: uvedení do teorie a praxe*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-132-3. s. 63

¹¹⁴OLECKÁ, Ivana. a Kateřina IVANOVÁ. *Případová studie jako výzkumná metoda ve vědách o člověku*. In: EMI, 2010, roč. II, č. 2. s. 63.

¹¹⁵OLECKÁ, Ivana. a Kateřina IVANOVÁ. *Kateřina. Případová studie jako výzkumná metoda ve vědách o člověku*. In: EMI, 2010, roč. II, č. 2. s. 62-65.

Pro přípravu případové studie je zcela nezbytné studium odborné literatury, která výzkumníkovi pomůže zorientovat se v dané problematice. Z tohoto důvodu byla zpracována teoretická část práce, která má charakter literární rešerše. Důležité bylo zvolit vhodnou literaturu a její rozsah. Výběr byl udělán tak, aby získal čtenář základní orientaci v daném tématu a výzkumník měl představu o tom, kam bude výzkum směřovat. Vybrána byla literatura, která se věnuje problematice mentálního postižení s důrazem na vzdělávání mentálně postižených osob a způsob, jakým tráví volný čas. Na základě studia vybraných odborných titulů byla připravena teoretická část práce, jejímž cílem je seznámit čtenáře se základními pojmy souvisejícími s danou problematikou. Zvýšená pozornost je věnována praktické stránce věci. Konkrétně byly sledovány možnosti vzdělávání žáků s mentálním postižením na úrovni základního a středního školství na Prostějovsku a také možnosti jejich uplatnění na trhu práce. Za tímto účelem byly prostudovány dokumenty organizací, které se této oblasti věnují. V rámci nabídky volnočasových aktivit určených pro mentálně postižené osoby byly popsány principy práce s mentálně postiženými osobami a také jednotlivé organizace, které se této oblasti věnují. Na základě takto nashromážděných informací bylo možné dále pokračovat v práci a zpracovat praktickou částí.

Následně byly vybrány konkrétní osoby, které budou do výzkumu zapojeny. Výběr byl učiněn ve spolupráci se zaměstnanci organizací, které se věnují vzdělávání a realizaci volnočasových aktivit pro děti s mentálním postižením. Tito lidé své klienty dobře znají a byli tedy schopni doporučit vhodné jedince. Konkrétně se jednalo o 18 žáků jednoleté a dvouleté praktické školy na Prostějovsku. Rodiče dětí byli osloveni osobně. V průběhu rozhovoru jim byl vysvětlen účel výzkumu, jeho průběh a zdůrazněna byla skutečnost, že je jejich účast dobrovolná. S účastí na výzkumu nakonec souhlasily 4 rodiny. Poté, co s účastí na výzkumu souhlasily, bylo přistoupeno k vlastnímu výzkumu.

V rámci výzkumu byli jednotlivci sledováni v jejich přirozeném prostředí. Výzkumník byl přítomen jednotlivých aktivitám, které se odehrávají ve Střední škole, základní škole a mateřské škole na Prostějovsku. Škola realizuje speciální volnočasové programy určené dětem s mentálním postižením, což umožnilo sledovat průběh aktivit a chování sledovaných subjektů při jejich realizaci. Průběh sledování byl průběžně zaznamenáván, aby bylo možné se ke zjištění později vrátit a analyzovat je.

Dále byly realizovány rozhovory s rodiči výzkumných subjektů. Jednalo se o hloubkové rozhovory, které měly polo strukturovaný charakter. Výzkumník tedy postupoval podle předem připraveného scénáře, což mu umožňovalo držet se daného tématu a dát při tom

dostatečný prostor dotazovaným. Vždy bylo realizováno několik rozhovorů, aby bylo možné získat dostatek relevantních dat. Zpočátku bylo nutné získat důvěru respondentů, aby bylo možné se následně dostat do hloubky. Průběh rozhovoru byl nahráván, aby bylo možné se k odpovědím při analýze vrátit. Vše samozřejmě probíhalo se souhlasem účastníků výzkumu.

Informace nashromážděné během pozorování a rozhovorů byly následně analyzovány a zpracovány formou případové studie. Při analýze dat bylo sledováno zejména to, jak sociální postavení rodičů dítěte ovlivňuje způsob, kterým děti tráví svůj volný čas. Cílem analýzy bylo zodpovědět výzkumné otázky, které byly stanoveny na počátku výzkumu.

4.2 Případové studie

Výzkumná část práce je připravena formou případových studií.

Za tímto účelem bylo zvoleno pět osob, které dochází do jednoleté a dvouleté praktické školy na Prostějovsku. Vybíráno bylo z 18 žáků ve spolupráci se zaměstnanci školy. Do případové studie byly zapojeny tři dívky a dva chlapci. Informace uvedené v případových studiích byly získány během rozhovorů se členy rodiny, sledování chování žáků ve škole a zaměstnanců organizace. V rámci každého případu bude uvedena charakteristika sledované osoby včetně diagnózy, osobní a rodinná anamnéza a způsob trávení volného času.

4.2.1 Případová studie č. 1

Základní charakteristika: dívka, 18 let

Diagnóza: těžká mentální retardace ve spojení s tělesným postižením

Osobní anamnéza:

Dívka je postižena z důvodu komplikací při porodu, kdy byla mimo jiné přidušena. Z tohoto důvodu trpí kvadruplegií – postiženy jsou všechny končetiny. Dívka je tedy odkázána na pohyb pomocí vozičku. S ohledem na míru postižení není schopna základní samoobsluhy – sama se není schopna najíst, převléknout či vykonat osobní potřebu. K veškerým aktivitám potřebuje pomoc druhé osoby. Dívka trpí také těžkou mentální retardací. Není schopna mluvit (vydává krátké zvuky), ale mluvené řeči je schopna porozumět. Pozornost je schopna udržet velmi krátce. Je schopna zapamatovat a znovu vybavit si vybrané informace.

Dívka je společenská a ráda se stýká s ostatními žáky školy. Na osobní kontakt reaguje pozitivně a snaží se o interakci. Na podněty z okolí reaguje kladně. Výjimkou jsou situace, kdy se necítí po zdravotní stránce dobře. V takovém případě je uzavřená a na okolí nereaguje. Obecně však platí, že je dívky velmi přátelská a optimistická.

Rodiče se snažili zapojit dívku do výchovných a vzdělávacích aktivit co nejdříve to bylo s ohledem na její zdravotní stav možné. Vzhledem k míře postižení nenavštěvovala mateřskou školu. V 6 letech začala navštěvovat přípravný stupeň základní školy speciální a speciální rehabilitační program, aby byla dostatečně připravena na vstup na základní školu. V 7 letech nastoupila povinnou školní docházku na základní škole speciální. Zde je vzdělávána dle individuálního vzdělávacího plánu, který reflektuje její zdravotní stav a schopnosti. V současné době stále navštěvuje jednoletou praktickou školu.

Do škol je přivážena speciálním vozem, který je přizpůsoben pro dopravu vozíčkářů. Po škole se pohybuje pomocí vozíku. Ráno se za pomoci asistentů převlékne. Následuje hodina zpěvu. Poté se účastní malování, kde za pomoci asistenta maluje obrázky. Výuku si většinou užívá a ráda se směje. Má velkou radost z každého úspěchu. Před obědem za pomoci zdvihacího zařízení vykoná potřebu. Při obědě jí opět pomáhá asistent, který ji nakrmí. Odpoledne po ukončení výuky ji speciální vůz opět odveze domů.

Rodinná anamnéza:

Dívka vyrůstala a stále žije v úplné rodině. Matka i otec dívky jsou zdraví. V rodině ze strany otce i matky se nevyskytují významné zdravotní komplikace. Na narození postiženého dítěte nebyli rodiče připraveni, protože těhotenství probíhalo bez komplikací. K postižení došlo z důvodu těžkého porodu. Zpočátku pro ně byla nastalá situace velkým šokem, ale byli schopni se s ní poměrně dobře vyrovnat. Otec je zaměstnán jako manažer v soukromém podniku. Matka je v současné době v domácnosti. Před narozením dítěte byla zaměstnána jako administrativní pracovnice. Po narození dcery zůstala v domácnosti, aby se o dívku mohla starat. Dívka má mladšího bratra, který je zdravý. Rodina žije v bytě speciálně upraveným na pohyb a osobní hygienu vozíčkáře.

Rodina je dobře finančně zajištěna a má také silné sociální zázemí. Rodina se často stýká s příbuznými, kteří mají vůči jejich životní situaci pochopení a snaží se jim vycházet vstříc. O dívku jeví zájem a pravidelně se s ní stýkají. Rodina často společně jezdí na dovolené. Při výběru místa dovolené se snaží vybírat dle potřeby dcery místa, která by byla dostupná. Snaží se například vyhledávat bazény, které by byly dostupné i s vozíkem a ve kterých se dcera může koupat. Cílem rodičů je dát dívce pocit, že je nedílnou součástí rodiny. Nechtějí, aby se

cítila vyčleněna, proto se snaží ji zapojovat do všech možných aktivit. Takto k dívce přistupuje celá rodina.

Způsob trávení volného času:

Většinu volného času tráví dívka s rodinou. Jak již bylo výše uvedeno, rodina ji zapojuje do veškerého dění v domácnosti. Snaží se jí nabízet také vhodné volnočasové aktivity, na jejichž plánování se podílí zejména matka. Otec se těchto aktivit také pravidelně účastní. Rodina se pravidelně stýká se zbytkem rodiny. Dívka se účastní rodinných oslav, setkání a společných procházek. Mimo to jezdí rodina pravidelně na dovolené, které plánuje tak, aby se jich dívka mohla aktivně účastnit a užila si je. Velmi ráda se koupe, a tak rodina vyhledává rekreace, kde je možné zajet s vozíkem přímo do bazénu. Účastní se také volnočasových aktivit ve školním zařízení. Jedná se zejména o canisterapii, školní rehabilitaci a se školou navštěvuje knihovnu, kde jsou každý měsíc tematické přednášky. Velmi pozitivně reaguje na canisterapii a přítomnost psa si užívá (rodina nemá doma žádné domácí zvíře). Mezi její zájmy patří zejména zpěv a malování. Tomu se věnuje jak ve škole s pomocí asistenta tak doma spolu s matkou a sourozencem.

4.2.2 Případová studie č. 2

Základní charakteristika: chlapec, 17 let

Diagnóza: ADHD a střední mentální retardace

Osobní anamnéza:

Postižení se u chlapce začalo projevovat přibližně ve 3 letech. Do té doby se vyvíjel normálně. V té době se začalo projevovat mentální postižení. Od mládí měl problémy s pozorností a vše se učil velmi pomalu. Veškeré úkony bylo nutné mnohokrát opakovat, aby si je osvojil. V současné době je chlapec schopen zvládat základní dovednosti v oblasti sebeobsluhy a další jednoduché dovednosti a návyky. Vše mu samozřejmě déle trvá, ale je do značné míry schopen postarat se sám o sebe.

Pro chlapce je charakteristická impulsivnost, neklid, výbušnost a nestabilita. Je silně erektilní. Seběmenší podnět (setkání s osobou opačného pohlaví) u něj vzbuzuje „pnutí“. Z tohoto důvodu bylo lékařem doporučeno užívání uklidňujících prostředků, které však chlapec neužívá a i otec chlapce bagatelizuje podávání těchto prostředků. Z tohoto důvodu má chlapec problémy v sociální interakci s ostatními lidmi. Není schopen navazovat stabilní sociální vztahy. Na snahu navázat kontakt často reaguje negativně.

Chlapec zpočátku chodil do běžné mateřské školky, ale vzhledem k projevům postižení byl nucen přestoupit do mateřské školy speciální. Zde se zpočátku na určitou dobu stabilizoval, ale situace se začala zhoršovat a bylo mu diagnostikováno ADHD a střední mentální retardace. V této době se začali projevovat problémy v rodině, což vývoj chlapce negativně ovlivnilo. V 7 letech přestoupil na speciální základní školu. V současné době dochází na dvouletou praktickou školu.

Do školy se chlapec není schopen dopravovat sám. Ze školy a do školy ho vozí pravidelně svozový vůz. V rámci školy je schopen se o sebe postarat sám v oblasti základní sebeobsluhy. Problémem je v rámci výuky zejména jeho impulzivní chování a neklid. Chlapec v podstatě není schopen být v klidu a neustále se pohybuje. V podstatě není schopen udržet pozornost a koncentrovat se na konkrétní činnosti. Z tohoto důvodu je výuka téměř nemožná. Ve většině případů je schopen se zklidnit pouze, když skládá puzzle. I v tomto případě však postupuje velmi rychle. Jiná činnost pro něj není zajímavá a neprojevuje o ni zájem.

Rodinná anamnéza:

Chlapec je z neúplné rodiny. Oba rodiče jsou zdraví a v rodině se v minulosti neobjevily žádné vážné zdravotní problémy. V současné době žije u otce, který má novou partnerku. Otec pracuje jako dělník na stavbách. Jeho nová partnerka uklízí v kancelářích. Žijí společně v malém bytě v nedaleké vesnici. Matka o chlapce nejeví větší zájem. K setkání s ní dochází přibližně jednou nebo dvakrát za měsíc. Matka v současné době nepracuje. Chlapec nemá sourozence. Rodina není dobře finančně situována. S širší rodinou udržuje otec časté styky. Rodina se pravidelně navštěvuje s mnoha příbuznými. Chlapec se návštěv také účastní a v podstatě se jedná o jeho nejčastější náplň volného času. Rodiče se o chlapce moc nezajímají a výchovu nechávají převážně na školní instituci. Společně moc času netráví a na dovolené nejezdí.

Způsob trávení volného času:

Rodina o organizaci volného času chlapce neprojevuje hlubší zájem. Matka se s chlapcem nestýká příliš často. Otec je často v práci a čas věnuje spíše své nové partnerce než synovi. O volnočasové aktivity rodina projevuje minimální zájem. Problémem je také neschopnost chlapce se zklidnit a věnovat pozornost delší dobu jedné aktivitě. Je tedy velmi náročné ho zaujmout. O žádnou činnost v podstatě neprojevuje výrazný zájem. Určitým rozptýlením a náplní jeho volného času jsou návštěvy široké rodiny ze strany otce. Těch se chlapec pravidelně aktivně účastní. Nedochozí na žádné volnočasové aktivity a nemá v podstatě žádné

volnočasové zájmy. To má v konečném důsledku negativní vliv na jeho psychický vývoj a zapojení do společnosti.

4.2.3 Případová studie č. 3

Základní charakteristika: chlapec, 18 let

Diagnóza: střední mentální retardace

Osobní anamnéza:

Těhotenství probíhalo bez komplikací a porod proběhl také bez větších problémů. Podle matky se první problémy začaly u chlapce projevovat již v prvním roce života. Učil se velmi pomalu a jeho vývoj byl na rozdíl od ostatních dětí pomalejší. Měl značné problémy naučit se chodit. Velmi opožděný byl také vývoj řeči. Od mládí však velmi dobře reagoval na sociální kontakt. Byl velmi veselý a spojený miminko.

Chlapec se velmi pomalu učí. Je schopen myslet pouze v konkrétních pojmech. Abstraktního myšlení není schopen. Nové poznatky si osvojuje velmi pomalu, ale je schopen zapamatování. Převládá u něho mechanická paměť. Pozornost je schopen udržet pouze po krátkou dobu. Poté je nutná relaxace. Ve škole je to relaxace v podobě pozorování automobilů projíždějících pod okny školy. Poté je schopen další výuky. Nutné je však vše opakovat, aby si osvojil alespoň základní dovednosti. Je velmi emocionální. Užívá si jakýkoliv sociální kontakt, který v podstatě cíleně vyhledává. Je velmi hravý. Chlapec je přátelský a optimistický. Rád se směje a v podstatě je nemožné ho vidět smutného.

Chlapec nenavštěvoval žádné předškolní zařízení. Matka s ním na radu lékařů zůstala a starala se o něho. Do školy nastoupil s odkladem až v 8 letech. Jednalo se o základní školu speciální. Zde se byl schopen rychle zapadnout do kolektivu. S dětmi i dospělými si od počátku rozuměl a rád se zapojoval do společných aktivit. Ze základní školy pokračoval na jednoletou praktickou školu.

Do školy není schopen dopravit se sám. Pravidelně ho doprovází matka. V rámci školy je schopen základní sebeobsluhy, ale v případě složitějších aktivit potřebuje pomoc asistenta. Ve třídě je oblíbený a s každým vychází velmi dobře. Ke všem je přátelský a je nekonfliktní. Rád se zapojuje do všech společných aktivit. V podstatě má neustále dobrou náladu.

Rodinná anamnéza:

Chlapec žije v úplné rodině. Matka je v současné době v domácnosti a plně se stará o syna. Dříve pracovala jako prodavačka. Otec je zaměstnán jako dělník. Oba rodiče jsou zdraví a v rodině se podle jejich tvrzení nevyskytují vážná onemocnění. Jejich mentální úroveň je však poměrně nízká. Matka má pouze základní školu a otec je vyučen. Chlapec nemá žádné sourozence. Rodina žije ve vlastním bytu nedaleko centra města. Finanční situace rodiny není dobrá. Rodina má nízké sociální zázemí se širokou rodinou se prakticky nestýkají.

Způsob trávení volného času:

Chlapec se zajímá zejména o automobily. Ve svém volném čase rád sleduje automobily. Doma často sedí u okna a pozoruje automobily, které kolem projíždějí. Tuto zábavu často provozuje také ve škole, kde kouká ven a sleduje auta. Ve škole rád kreslí. Většinou maluje automobily. Není však schopen rozpoznat a pojmenovat barvy. Dále se často s rodiči prochází po náměstí města. V rámci svého volného času je zapojen do aktivity vytvářené v družině – skládá puzzle, maluje automobily. Rodina se mu sice věnuje a matka s ním tráví většinu volného času, neprojevují však zájem o žádnou organizovanou činnost. Důvodem je nejspíše zejména špatná finanční situace rodiny a také nízká mentální úroveň rodičů.

4.2.4 Případová studie č. 4

Základní charakteristika: dívky – dvojčata, 17 let

Diagnóza: lehká mentální retardace

Osobní anamnéza:

Dívky trpí postižením od svého narození. Důvodem problémů byly komplikace během těhotenství. Matka dívek nemohla dlouhou dobu otěhotnět, a tak se pár rozhodl pro umělé oplodnění. Když matka otěhotněla, objevily se v druhém trimestru komplikace a ona musela po zbytek těhotenství setrvat v klidu. Lékaři ji sdělili, že se u dětí mohou objevit zdravotní problémy. Celá rodina tedy byla připravena na to, že mohou děti trpět mentálním postižením. Z tohoto důvodu si matka již předem zjišťovala informace o tom, jak může život děti zkvalitnit a přiblížit ho co nejvíce běžnému životu.

Vývoj dívek zpočátku postupoval normálně. První problémy se objevily v souvislosti s vývojem řeči. Dívky poměrně dlouho nemluvily, což souviselo s jejich postižením. Zpočátku měly poměrně malou slovní zásobu a trvalo jim dlouho, než se naučily hovořit

v rozvítých větách. Později – ve škole – se „rozmluvily“, nyní je jejich slovní zásoba a vyjadřovací schopnosti na jejich zdravotní stav nadstandardní. Lehké problémy se začaly prohlubovat v době zahájení školní docházky, kdy se projevila neschopnost myslet v abstraktních pojmech a učinit základní logické operace. Převažuje u nich mechanická paměť.

Zpočátku dívky navštěvovaly běžnou mateřskou školku. Jednalo se o soukromou školku, kde bylo ve třídě málo dětí a učitelka se jim tedy mohla více věnovat. Vzhledem ke zpomalenému vývoji byl doporučen odklad školní docházky. Dívky nastoupily do běžné základní školy v 7 letech. Na prvním stupni se ukázalo, že mají problémy udržet tempo s ostatními dětmi a byl tedy doporučen přestup na praktickou základní školu. Po dokončení praktické základní školy začaly docházet na dvouletou praktickou školu.

Dívky se do školy dopravují samy a jsou prakticky samostatné. Asistenci potřebují pouze při složitých operacích. Učí se velmi dobře. Potřebují však individuální přístup a více času na pochopení nově probírané látky. Dívky jsou také velmi citlivé vůči ostatním spolužákům a svým vrstevníkům. V případě nutnosti jim samy nabízejí pomoc. Obě dívky jsou velmi empatické, nekonfliktní a otevřené. Jsou však značně emocionální a ve vypjatých situacích reagují afektivně, dokáží třeba několik hodin nemluvit. Ve většině případů jsou přátelské a optimistické.

Rodinná anamnéza:

Dívky žijí v úplné rodině. Oba rodiče jsou zaměstnání jako vedoucí pracovníci. Rodina žije v rodinném domě na okraji města. Jiné sourozence dívky nemají. V rodině se v minulosti nevyskytovaly žádné vážné nemoci. Oba rodiče se dívkám věnují, jak mohou. Vzhledem ke svému pracovnímu vytížení však nemají tolik volného času. Snaží se však trávit s nimi co nejvíce času mohou. Hodně s děvčaty cestují a snaží se jim nabízet rozmanité aktivity. Do výchovy dívek je zapojena také širší rodina. Jedná se hlavně o sourozence rodičů dívek. Snaží se s nimi podnikat různé zajímavé věci, chodí ven a navštěvují muzea a historické hrady a zámky. Rodina se k dívkám chová, jako by žádným postižením netrpěli. Dívky jsou rodinou zapojovány do veškerých aktivit, jsou samy schopny zapojit se do domácích prací, umí samy vyprat, vyžehlít, uvařit, vyluxovat a další domácí práce.

Způsob trávení volného času:

Dívky mají široký zájem o různé zájmy. Rády malují, hrají na kytaru a zpívají. V rámci svého volného času však nenavštěvují žádné zájmové kroužky. Všechny aktivity se konají doma za podpory

rodičů nebo široké rodiny. Rodina se v tomto ohledu dívkám aktivně věnuje a snaží se prostřednictvím tohoto typu aktivit rozvíjet jejich schopnosti a dovednosti. Dívky jsou také hodně zapojovány do činnosti v domácnosti. Pomáhají s úklidem, vařením atd. Každá z dívek má určeny vlastní úkoly, za které nese odpovědnost. Tímto způsobem se rodina snaží posilovat samostatnost dívek a připravit je na samostatný život. Dívky s rodiči také hodně cestují. Navštěvují lokality nejen v České republice ale také v zahraničí. Díky tomu mají dívky nadprůměrné znalosti v oblasti zeměpisu.

4.3 Závěry případových studií č. 1, 2, 3 a 4

Cílem případové studie bylo zjistit, jaký má vliv sociální postavení rodiny osob s mentálním postižením na výběr volnočasových aktivit v rámci okresu Prostějov. Za tímto účelem bylo sledováno sociální postavení rodin pěti dětí a jeho vliv na jejich volnočasové aktivity. Všechny děti navštěvují jednoletou nebo dvouletou praktickou školu, která funguje v Prostějově. Jednalo se o tři dívky a dva chlapce. Ve dvou případech trpěly sledované subjekty lehkou mentální retardací. Dva sledovaní klienti trpěli střední mentální retardací a jedna osoba těžkou mentální retardací. Sledované subjekty byly vybrány tak, aby bylo možné sledovat vliv všech typů mentálního postižení. Tímto způsobem je možné zaznamenat všechny možnosti. Také sociální zázemí jedinců bylo rozmanité. Ve třech případech se jednalo o dobře finančně a sociálně situované rodiny. Dvě sledované rodiny na tom nebyly finančně dobře a jejich sociální zázemí této skutečnosti odpovídalo.

V rámci výzkumu bylo zjištěno, že mezi nejčastější realizované volnočasové aktivity patří procházky a návštěvy příbuzných. V tomto případě nemělo roli, zda se jednalo o osoby s lehkým či těžkým mentálním postižením. Vliv nemělo ani sociální postavení rodin. Této aktivitě se věnovaly jak rodiny dobře sociálně situované tak ty, které na tom nebyly tak dobře. Důvodem je nejspíše skutečnost, že tato aktivita nevyžadují žádné specifické schopnosti ze strany postiženého ani nejsou finančně náročné. Tyto aktivity se objevily prakticky u všech sledovaných osob.

Mezi další realizované aktivity patří zpěv a malování. Jde o nejvíce podporovanou činnost v rámci školy. Malování se věnovaly čtyři sledované subjekty. Pouze v jednom případě nejevil klient o tuto činnost zájem. Jednalo se o chlapce, který trpěl ADHD a střední mentální retardací. Hlavním důvodem byla jeho neschopnost udržet pozornost a během aktivity se zklidnit. Zpěvu se věnovala tři sledovaná děvčata. Dvě dívky s lehkou mentální retardací hrály také na kytaru. Chlapci o tuto činnost nejevili zájem.

Ve dvou případech rodina hodně cestovala. Jednalo se o tři dívky, které ve všech případech pocházely z rodin s dobrým finančním a sociálním zázemím. Cesty probíhaly jak na území České republiky, tak v zahraničí. Zde je dle mého názoru nutné zmínit fakt, že do cestování byla zapojena dívka s těžkou mentální retardací, která je upoutána na invalidní vozík. Její rodiče cíleně vyhledávají lokality, které jsou pro dívku dobře přístupné a umožňují jí aktivně se zapojit do jednotlivých aktivit spolu se zbytkem rodiny.

Na způsob trávení volného času sledovaných osob mají dle mého názoru vliv zejména vzájemné vztahy v rodině (hlavně zájem rodičů o dítě), finanční situace rodiny a její sociální postavení. V úvahu je samozřejmě nutné brát také postižení a osobní charakter sledovaných subjektů. S ohledem na mentální postižení je možné plánovat jednotlivé volnočasové aktivity. Nejedná se však o rozhodující faktor. To je možné vidět hlavně v prvním případě. V rámci případové studie č. 1 se ukázalo, že i osoba s těžkou mentální retardací má možnost kvalitně trávit svůj volný čas.

V rámci případových studií je možné poměrně dobře vysledovat vliv sociálního postavení rodiny na způsob trávení volného času. V případě dívek, které pocházely z dobře finančně a sociálně situovaných rodin, je v rodině realizováno více volnočasových aktivit. Ty mají také mnohem různorodější charakter než u sledovaných chlapců. Rodiny cíleně dívkám nabízejí různé aktivity, které spolu s nimi realizují. Jedná se zejména o zpěv, malování, procházky, cestování a další aktivity v rámci širší rodiny. Do péče o děti je zapojena široká rodina.

U obou sledovaných chlapců je nabídka volnočasových aktivit menší. Jedná se o děti pocházející z rodin, které na tom nejsou finančně dobře. V případě jednoho z chlapců hraje nejspíše významnou roli také skutečnost, že pochází z neúplné rodiny a rodiče o něj nejeví větší zájem. Chlapec prakticky nemá žádnou kvalitní náplň volného času. Jediným rozptýlením pro něj jsou návštěvy příbuzných. Druhý chlapec má poměrně vyhraněný zájem. Jedná se o sledování automobilů. Touto činností tráví většinu času jak ve škole tak doma. Rád také automobily maluje.

Ve všech sledovaných případech nenavštěvují děti žádné zájmové kroužky, pouze jeden chlapec navštěvuje školní družinu. Většina aktivit se odehrává doma s rodinou. Ta jim v tomto ohledu poskytuje největší zázemí. Rodiče jednotlivé aktivity vybírají a s dětmi je také společně realizují. Využívají při tom také aktivity, které jsou nabízeny školou. Jedná se zejména o malování, zpěv či canisterapii a hipoterapii. Většina ze sledovaných žáků se těchto aktivit ráda účastní. Ve škole se cítí v bezpečí a je pro ně tedy jednodušší zapojit se do činnosti.

Ve škole mají také větší možnosti rozvoje a své činnosti vykonávají pod dohledem pedagogických pracovníků

5 ANKETA MEZI RODIČI DĚTÍ, KTERÉ NAVŠTĚVUJÍ ZKOUMANOU STŘEDNÍ, ZÁKLADNÍ A MATEŘSKOU ŠKOLU

V rámci výzkumu byly také vedeny rozhovory s rodiči žáků Střední školy, základní školy a mateřské školy. Cílem těchto rozhovorů bylo zjistit zájem o jednotlivé druhy volnočasových aktivit a také to, jaký vliv má na výběr volnočasových aktivit škola, kterou jejich děti navštěvují. Celkem byli dotazováni rodiče 18. žáků jednoleté a dvouleté praktické školy. V rámci rozhovoru jim bylo položeno šest otázek.

Otázka č. 1: Jsou rodiče spokojeni s nabídkou volnočasových aktivit v regionu?

Většina dotazovaných uváděla, že je nabídka dostatečná. V souvislosti s tím zmiňovali, že využívají zejména aktivit, které jim nabízí škola. Tři dotazovaní měli pocit, že by mohla být nabídka rozmanitější a rozsáhlejší. Přesto však zmiňovali to, že jsou spokojeni se současným stavem a myslí si, že je na tom Prostějovsko v porovnání s ostatními regiony poměrně dobře.

Otázka č. 2: O jaké aktivity mají rodiče a jejich děti zájem?

V rámci rozhovorů bylo zdůrazněno, že se nemusí jednat pouze o aktivity, které nabízí škola. Většina dotazovaných uváděla, že v tomto ohledu hraje značnou roli míra postižení jejich dítěte. Dále brali v úvahu osobnostní rysy svého dítěte. Rodiče s dětmi s těžkým a středním postižením měli zájem hlavně o aktivity, které mají terapeutický charakter. Mnoho z nich hovořilo o různých druzích zooterapie. Zmiňována byla hlavně hipoterapie, která byla pro řadu rodičů velmi atraktivní. Dále se často objevovaly zmínky o canisterapii. Rodiče dětí s těžkým postižením měli zájem o bazální stimulaci, muzikoterapii a snoezelen. Rodiče dětí se středním postižením se zajímali hlavně o muzikoterapii a arteterapii. Projevovali také zájem o další typy volnočasových aktivit, jako jsou různé druhy zájmových kroužků, které mají dlouhodobější charakter a podporují v dětech zájem o konkrétní druh aktivity. Jedná se například o různé druhy uměleckých a sportovních kroužků. Rodiče dětí s lehkým mentálním postižením měli zájem o aktivity, které mají praktický a dlouhodobější charakter. Nejčastěji se jednalo o práci s moderními technologiemi, sportovní a umělecké kroužky.

Otázka č.3: Kde děti tráví nejčastěji svůj volný čas?

Většina dotazovaných uváděla, že jsou děti nejčastěji doma s rodinou. Zde mají možnost věnovat se svým zájmům. Rodiče s dětmi často vyrážejí ven na procházky do přírody. V některých případech hovořilo o tom, že se snaží společně vycestovat také do turisticky atraktivních lokalit v České republice a pokud je to možné tak také do zahraničí. Někteří rodiče upozornili také na to, že jejich děti dlouhodobě navštěvují zájmový kroužek.

Otázka č. 4: S kým děti svůj volný čas nejčastěji tráví?

Všichni dotazovaní uváděli, že jsou děti nejčastěji se svou rodinou. Většinou se jednalo o rodiče a případně také sourozence. Dále byly zmiňováni prarodiče, kteří si v některých případech berou děti na různé výlety. Z odpovědí je zjevné, že jen málo dětí tráví svůj volný čas se svými přáteli. Toto zjištění je s ohledem na věk sledovaných dětí poměrně překvapivé. Většina osob, které netrpí postižením, má v tomto věku tendenci trávit svůj volný čas spíše se svými vrstevníky než s rodinou.

Otázka č. 5: Jakým způsobem tráví jejich děti nejčastěji volný čas?

V tomto ohledu je možné rozdělit volnočasové aktivity na ty, které jsou určeny pro zajištění fyziologických potřeb, přípravu do školy, provoz domácnosti a aktivity dle vlastního zájmu. V tomto případě byli rodiče dotazováni na to, jakým zájmům se děti ve svém volném čase věnují. Většina rodičů uváděla, že se snaží, aby si děti své volnočasové aktivity vybíraly samy. Snaží se naslouchat jejich potřebám a zajistit, aby se mohly věnovat svým zájmům. V případě rodičů dětí s těžkým mentálním postižením častěji než v ostatních skupinách jednotlivé aktivity vybírali rodiče. Většinou se jednalo o aktivity terapeutického charakteru. Nejčastěji se děti oslovených rodičů věnovaly výtvarné činnosti, zpívaly a chodily na procházky s rodinou. V rámci školy navštěvovalo 9 osob hudebně-dramatický kroužek, 7 osob keramický kroužek, 5 osob kroužek práce s počítačovou grafikou a multimédií.

Otázka č. 6: Jak rodiče při výběru zájmových aktivit ovlivňuje škola?

Většina dotazovaných uvedla, že škola hraje v tomto ohledu významnou roli. Při výběru vhodných aktivit si nechali poradit od zaměstnanců školy, kteří s dětmi pracují. Ti jsou

vnímání jako odborníci, kteří jsou schopni v tomto ohledu dobře poradit. Rodiče často vycházejí z toho, že s žáky v rámci školy dlouhodobě pracují a mají tedy přehled o tom, jaká činnost je baví. Dále dotazovaní zmiňovali skutečnost, že se při rozhodování řídili také tím, jaké volnočasové aktivity škola nabízí. Důvodem je skutečnost, že jsou pro ně tyto aktivity lehce přístupné, děti se pohybují ve známém prostředí, a jsou v kontaktu s osobami, které ve škole potkávají (spolužáci, učitelé, asistenti). Je tak pro ně jednodušší se do jednotlivých aktivit zapojit.

6 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Cílem této práce bylo zjistit, jakým způsobem tráví volný čas osoby s mentálním postižením. Na základě této výzkumné otázky byl formulován cíl práce, kterým bylo zkoumat nabídku volnočasových aktivit pro danou skupinu osob v okrese Prostějov. Aby bylo možné tento cíl splnit, byly formulovány následující dílčí cíle, na které bude níže odpovězeno.

Zjistit, jaký je zájem o různé druhy volnočasových aktivit v organizacích působících na Prostějovsku.

V rámci rozhovorů s rodiči dětí s mentálním postižením se ukázalo, že rodiče i jejich děti mají o nabídku volnočasových aktivit dlouhodobě velký zájem. Rodiče v tomto ohledu vyhledávají hlavně aktivity, které mají terapeutický charakter. Jedná se zejména o bazální stimulaci, snoezelen, různé druhy zooterapie, muzikoterapii a arteterapii. Rodiče dětí s lehkým mentálním postižením projevovaly zájem zejména o dlouhodobé zájmové kroužky, které by reflektovaly zájmy dítěte. I přes značný zájem rodičů o volnočasové aktivity, které probíhají mimo domov, se v rámci rozhovorů ukázalo, že děti tráví svůj volný čas hlavně doma v přítomnosti rodičů a dalších členů rodiny. Tato skutečnost nejspíše souvisí s tím, že děti nejsou s ohledem na své postižení schopny trávit svůj volný čas sami mimo domov bez doprovodu. Samozřejmě v tomto ohledu záleží na míře postižení. Přesto se snaží většina rodičů vyjít svým dětem vstříc a umožnit jim trávit svůj volný čas se svými vrstevníky.

Také při analýze nabídky volnočasových aktivit ze strany organizací působících na Prostějovsku se ukázalo, že o jednotlivé aktivity je stále velký zájem. To se týká jak jednorázových aktivit, tak dlouhodobých zájmových kroužků, které nabízí škola. V případě realizace jednorázových aktivit, se organizace nikdy nesetkala s problémem naplnit kapacity. Z tohoto důvodu jsou aktivity realizovány v průběhu roku několikrát, aby se jich mohli účastnit všichni zájemci. Také o zájmové kroužky je ze strany rodičů i dětí značný zájem. Všechny kroužky jsou dlouhodobě naplněny.

Zkoumat, jaký má vliv sociální postavení rodiny osob s mentálním postižením na výběr volnočasových aktivit v rámci okresu Prostějov.

V rámci případových studií se ukázalo, že sociální postavení rodiny má na výběr volnočasových aktivit dětí značný vliv. Rodiny, které mají dobré finanční a sociální zázemí, často nabízí svým dětem více rozmanitých volnočasových aktivit. Důvodem jsou nejen dostatek financí ale také větší přehled rodičů o možnostech, které se jim nabízí. V případě sledovaných osob bylo zjevné, že rodiny s lepším finančním a sociálním zázemím, často cestují a snaží se svým dětem nabídnout různorodé aktivity. Šlo například o zpěv, malování, procházky, cestování a další aktivity v rámci širší rodiny. Do péče o děti je zapojena široká rodina. Nejedná se však o jediný faktor, který má na způsob trávení volného času vliv.

Dalším významným faktorem jsou vztahy v rodině. Nejspíše nejvýznamnější roli hraje zájem rodičů o dítě. V úvahu je samozřejmě nutné brát také postižení a osobní charakter dítěte. Při výběru vhodné volnočasové aktivity je nutné vycházet z míry postižení. Nejedná se však o rozhodující faktor, jak je z jedné z případových studií zjevné. Také osoba s těžkým mentálním postižením může trávit svůj volný čas kvalitně.

Zjistit, jakým způsobem ovlivňují školy na Prostějovsku navštěvované mentálně postiženými osobami tyto žáky a způsob jejich trávení volného času mimo výuku.

Na základě rozhovorů s rodiči dětí s mentálním postižením je možné konstatovat, že škola hraje v tomto ohledu významnou roli. Většina dotazovaných rodičů uvedla, že při výběru volnočasových aktivit pro své děti sleduje doporučení zaměstnanců školy. Důvodem je zejména fakt, že je vnímají jako odborníky, kteří jim dobře poradí. To se týká jak organizovaných volnočasových aktivit (zájmové kroužky, výlety, soutěže atd.) tak volnočasových aktivit, které je možné realizovat doma s rodinou. Dále je nutné brát v úvahu, že právě škola je v případě dětí s mentálním postižením organizací, která nabízí a realizuje různé volnočasové aktivity. Důvodem je skutečnost, že škola má zázemí, které jí umožňuje realizovat vybrané specifické aktivity. Je zde zaměstnán personál, který má zkušenosti potřebné k práci s mentálně postiženými osobami. Pro rodiče je využití služeb, které škola v tomto ohledu nabízí, jednodušší než hledat nové možnosti. Děti dané prostředí znají a je pro ně snadnější se aktivit zapojit. Značnou roli hraje také skutečnost, že jednotlivé aktivity probíhají pod vedením personálu školy, se kterým děti již dříve pracovaly. To má značný vliv na schopnost žáků zapojit se do práce. Jsou zde také často obklopeni spolužáky a dalšími

děťmi, se kterými se ve škole setkávají. Rodiče tedy cíleně vyhledávají volnočasové aktivity, které jsou nabízeny školou, protože je to pro ně i pro žáky jednodušší.

Osoby s mentálním postižením žijící na Prostějovsku, mají možnost zapojit se do volnočasových aktivit nabízených a realizovaných Střední školou, základní školou a mateřskou školou. Rodiče jsou s nabídkou volnočasových aktivit v regionu spokojeni. Činnost školy v tomto ohledu hodnotí velmi pozitivně. Přesto děti většinu svého času tráví svůj volný čas doma s rodinou. Zde mají možnost věnovat se svým zájmům. S vrstevníky se v rámci svého volného času nestýkají tak často. To pravděpodobně souvisí s tím, že je nutné jim v řadě činností asistovat a potřebují dozor. Volnočasové aktivity vybírají svým dětem často rodiče. Berou při tom ohled na jejich zájmy a schopnosti. V případě dětí s těžkým a středním mentálním postižením dávají rodiče přednost aktivitám s terapeutickým charakterem. V případě dětí s lehkým mentálním postižením rodiče preferují aktivity dlouhodobějšího charakteru, jako jsou například zájmové kroužky.

ZÁVĚR

Předloženou práci jsem věnoval volnočasovým aktivitám pro osoby s mentálním postižením. Cílem práce bylo zjistit, jakým způsobem tráví volný čas osoby s mentálním postižením. Aby bylo možné tohoto cíle dosáhnout, vymezil jsem tři dílčí cíle. V rámci práce jsem zjišťoval zájem o různé druhy volnočasových aktivit určených osobám s mentálním postižením v organizacích působících na Prostějovsku. Dále bylo mnou analyzováno, jaký má vliv sociální postavení rodiny osob s mentálním postižením na výběr volnočasových aktivit v rámci okresu Prostějov. V neposlední řadě jsem sledoval, jakým způsobem ovlivňují školy navštěvované mentálně postiženými osobami způsob jejich tito lidé trávení svůj volný čas. Za účelem dosažení výše uvedených cílů jsem analyzoval nabídku volnočasových aktivit na Prostějovsku, vedl rozhovory s rodiči dětí a vypracoval čtyři případové studie.

Nabídka aktivit pro děti s mentálním pojištěním na Prostějovsku je poměrně široká. Je tomu tak zejména díky činnosti obecně prospěšné společnosti Jistota, která v daném regionu provozuje školu a chráněné dílny. Společnost nabízí řadu zajímavých aktivit v rámci Střední školy, základní školy a mateřské školy Jistota. V prostorách školy je realizován kroužek muzikoterapie, chovatelský kroužek, keramický kroužek, pohybový kroužek a kroužek zaměřený na práci s počítačovou grafikou a multimédií. Funguje zde také pěvecký sbor, který vystupuje na různých akcích. Všechny tyto kroužky mohou děti navštěvovat zdarma. Organizace připravuje také řadu jednorázových akcí, jako je návštěva zoo, kina, divadla atd. Mezi nabízené sportovní aktivity patří dětská zumba.

Rodiče i žáci mají o jednotlivé aktivity značný zájem, o čemž svědčí naplněnost jednotlivých akcí. Při výběru aktivit se snaží rodiče řídit zájmy svých dětí. Nechají si při tom poradit zaměstnanci školy, kteří jsou s dětmi každý den v kontaktu. Dávají při tom přednost aktivitám, které nabízí škola. Hlavním důvodem je fakt, že jsou děti na dané prostředí a zaměstnanec zvyklé, což realizaci aktivit usnadňuje. I přes velký zájem rodičů o nabídku volnočasových aktivit, tráví děti většinu volného času doma s rodiči. Se svými vrstevníky jsou minimálně. Důvodem je pravděpodobně to, že ve většině případů potřebují při jednotlivých činnostech kontrolu.

Na základě výsledků výzkumu mohu konstatovat, že sociální postavení rodiny je jedním z faktorů ovlivňujících výběr volnočasových aktivit. Sledovaným dětem z rodin s dobrým sociálním postavením bylo nabízeno větší množství různorodých aktivit. Důvodem je větší rozhled rodičů, kteří aktivně vyhledávají různé možnosti, jak s dětmi aktivně pracovat. Určitou roli hraje také fakt, že tyto rodiny mají dostatek finančních prostředků. Sociální

postavení rodiny však není tím nejdůležitějším faktorem. Největší roli hraje vztah mezi rodiči a dítětem. Pokud mají rodiče o dítě zájem, jsou mu schopni zprostředkovat zajímavé a rozmanité aktivity i bez potřebných finančních prostředků.

Na výběr volnočasových aktivit má značný vliv škola. Rodiče se totiž se zaměstnanci radí o tom, jaké aktivity dětem nabídnout. Mimo to většina oslovených rodičů využívá pouze nabídku volnočasových aktivit, které zprostředkuje škola. Hlavním důvodem je skutečnost, že se ve škole děti cítí příjemně a je tak pro ně jednodušší se do aktivit zapojit. Rodiče využívají jak nabídky jednorázových aktivit realizovaných školou, tak dlouhodobých zájmových kroužků.

SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJŮ

- AINSCOW, Mel, Alan DYSON a Tony BOOTH. *Improving schools, developing inclusion*. New York: Routledge, 2006. ISBN 0-415-37236-4.
- BARTOŇOVÁ, Miroslava. *Inkluzivní didaktika v základní škole se zřetelem na edukaci žáků s lehkým mentálním postižením*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6560-4.
- BARTOŇOVÁ, Miroslava, Jarmila PIPEKOVÁ a Marie VÍTKOVÁ. *Strategie ve vzdělávání žáků s mentálním postižením v odborném učilišti a na praktické škole*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Brno: MSD, 2008. ISBN 978-80-7392-050-0.
- BENDO VÁ, Petra a Pavel ZIKL. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3854-3.
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.
- DOLEJŠÍ, Mojmir. *K otázkám psychologie mentální retardace*. Praha: Avicenum, 1973.
- EDWARDS, David. *Art therapy*. Thousand Oaks: SAGE, 2004. ISBN 978-0761947509.
- FRANIOK, Petr a Jaroslav KYSUČAN. *Psychopedie: speciální pedagogika mentálně retardovaných*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2002. ISBN 80-7042-247-5.
- JELÍNKOVÁ, Jana, Mária KRIVOŠÍKOVÁ a Ludmila ŠAJTAROVÁ. *Ergoterapie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-583-7.
- KERR, Susan. *Dítě se speciálními potřebami*. Praha: Portál, 1997. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-147-9.
- KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktika velká*. 3. vyd. Brno: Komenium, 1948. Pedagogické klasobraní.
- KOZÁKOVÁ, Zdeňka, Lucia PASTIERIKOVÁ a Olga KREJČÍŘOVÁ. *Výchova a vzdělávání osob s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3714-9.
- KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042.
- KREJČÍŘOVÁ, Olga a Zdeňka KOZÁKOVÁ. *Profesní příprava a pracovní uplatnění osob s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3711-8.

- KVAPILÍK, Josef a Marie ČERNÁ. *Zdravý způsob života mentálně postižených*. Praha: Avicenum, 1990. Život a zdraví (Avicenum). ISBN 80-201-0019-9.
- LANCIONI G. E, CUVO A. J., O'REILLY M.F. *Snoezelen: an overview of research with people with developmental disabilities and dementia*. In: Disabil Rehabilitation. 2002, vol. 24.
- LANGER, Stanislav. *Mentální retardace: etiologie, diagnostika, profesiografie, výchova*. 3. přeprac. vyd. Hradec Králové: Kotva, 1996. ISBN 80-900254-8-x.
- MEEKUMS, Bonnie. *Dance movement therapy: a creative psychotherapeutic approach*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2002. ISBN 0761957677.
- MCLEOD, Rita. *Plánování přechodu do nezávislého života*. Liberec: Centrum sociálních služeb, 2002
- MATULAY, Karol. *Mentálná retardácia* (rozšířené vydání). Martin: Osveta, 1986.
- MONATOVÁ, Lili. *Pedagogika speciální: [určeno pro posluchače fogické]*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1009-6.
- MÜLLER, Oldřich. *Speciálněpedagogické terapie pro výchovné pracovníky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1205-5.
- NOVOSAD, Libor. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním: základy a předpoklady dobré poradenské praxe*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-509-7.
- OLECKÁ, Ivana a IVANOVÁ, Kateřina. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010. ISBN 978-80-87240-33-5.
- OLECKÁ, Ivana a IVANOVÁ, Kateřina. *Případová studie jako výzkumná metoda ve vědách o člověku*. In: EMI, 2010, roč. II, č.
- PIPEKOVÁ, Jarmila. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno: MSD, 2006. ISBN 80-86633-40-3.
- PROCHÁZKOVÁ, Lucie. *Podpora osob se zdravotním postižením při integraci na trh práce*. Brno: MSD, 2009. ISBN 978-80-739-2094-4.
- PRŮCHA, Jan. *Pedagogický výzkum: uvedení do teorie a praxe*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-132-3.
- SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0095-8.
- ŠTECH, Stanislav, Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. *Psychologie handicapu*. Liberec: Technická univerzita, 1997. ISBN 80-7083-208-8.
- ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2003. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-821-x.

- TANNENBERGEROVÁ, Monika. *Průvodce školní inkluzí, aneb, Jak vypadá kvalitní základní škola současnosti?*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-008-1.
- VAĎUROVÁ, Helena a Pavel MÜHLPACHR. *Kvalita života: teoretická a metodologická východiska*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3754-7.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 807178-802-3.
- VALENTA, Milan a Oldřich MÜLLER. *Psychopedie*. 2. vyd. Praha: Parta, 2004. ISBN 80-7320-063-5..
- VALENTA, Milan. *Dramaterapie*. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1819-4.
- VALENTA, Milan a Pavel HUMPOLÍČEK. *Hra v terapii*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1190-7.
- VÁŠOVÁ, Lidmila. *Úvod do bibliopedagogiky*. Praha: ISV, 1995. Knihovnictví. ISBN 8085866072.
- VÍTKOVÁ, Marie, ed. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2004. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-071-9.
- VÍTKOVÁ, Marie a Jarmila PIPEKOVÁ, ed. *Terapie ve speciálně pedagogické péči*. 2. rozš. vyd. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-010-7.

Další použité zdroje

- APLA – Nautis. [online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://nautis.cz/>
- Canisterapie [online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://canisterapie-praha.cz/>
- Cílová skupina a cíle školy [online]. Prostějov: Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota o.p.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.pvtetin.cz/cz/m/cile-skoly/>
- Česká hiporehabilitační společnost. [online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.equichannel.cz/>
- Česká rada dětí a mládeže. [online]. Praha: Česká rada dětí a mládež, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://crdm.cz/>
- Definition and Quotes about Music Therapy [online]. Silver Spring, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.musictherapy.org/about/quotes/>

Dílny tvořivosti [online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.dilnytvořivosti.cz/>

Felinoterapie [online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.auracanis.cz/index.php/terapie/felinoterapie>

KLUSÁČEK, J. a HRSTKA, D. *Nákladnost vzdělávání dětí s lehkým mentálním postižením v základních školách praktických.*[online]. Univerzita Palacké Olomouc a Člověk v tísní, 2015. [cit. 2008-03-16]. Dostupné z: <http://inkluze.upol.cz/ebooks/analyza/analyza-17.pdf>

Komunitní plánování sociálních služeb Ostrava. *Občané s mentálním postižením*[online]. Ostrava, 2008. [cit. 2008-03-16]. Dostupné z: http://www.kpostrava.cz/?nadpis=Obcane_s_mentalnim_postizenim&ids=239

Kontakty na zaměstnance [online]. Prostějov: Kontaktní pracoviště Úřad práce České republiky v Prostějově, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/web/upcr-olk/kop/prostejov/orgstr>

Mateřská škola [online]. Prostějov: Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota o.p.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.pvtetin.cz/cz/m/materska-skola/>

Občanské sdružení OSA [online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: http://osa.webz.cz/vikend_pozic.html

Mapa Prostějova [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=17.1113375&y=49.4653329&z=14&source=muni&id=3185>

O nás [online]. Prostějov: Lipka, z.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.oslipka.cz/rubriky/o-nas/>

První krok [online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.prvnikrok.cz/>

Ruka pro život [online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.rukaprozivot.cz/>

Senza družstvo: chráněná dílna [online]. Prostějov: Senza družstvo: chráněná dílna, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.senzapv.cz/>

Skauting pro všechny [online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/organizace/ustredi/odbory/odbory-spv?autologin=1>

Sociálně terapeutická dílna – cukrárna. [online]. Prostějov: Informační centrum pro mládež, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.icmprostejov.cz/content/soc-ter-dilna-PV-cukrarna>

Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením, z. s.[online]. Praha: Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením, z. s, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.spmpr.cz/>

Společnost rodičů a přátel dětí s Downovým syndromem [online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.downsyndrom.cz/mise-a-cile.html>

Střediska volného času [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/strediska-volneho-casu>

Střední škola [online]. Prostějov: Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota o.p.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.pvtetin.cz/cz/m/prakticka-skola-dvouleta/>

Studio Oáza [online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.studio-oaza.org/kdo-jsme/>

Školní družiny [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>

Školní kluby [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-kluby>

Volná místa v regionu Prostějov [online]. Prostějov: Kontaktní pracoviště Úřad práce České republiky v Prostějově, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/upcr/kp/olk/kop/prostejov/vm>

Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů. [online]. Praha: PSP [cit. 12. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=74&r=2005>

Základní škola [online]. Prostějov: Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota o.p.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.pvtetin.cz/cz/m/zakladni-skola/>

Základní škola praktická [online]. Prostějov: Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota o.p.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.pvtetin.cz/cz/m/zakladni-skola-prakticka/>

Základní škola speciální [online]. Prostějov: Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota o.p.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.pvtetin.cz/cz/m/zakladni-skola-specialni/>

Základní škola speciální, rehabilitační program a přípravný stupeň základní školy speciální [online]. Prostějov: Střední škola, základní škola a mateřská škola Jistota o.p.s., 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.pvtetin.cz/cz/m/zs-specialni-rehabilitacni-program-a-pripravny-stupen-zs-specialni/>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online]. Praha: PSP [cit. 12. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=561&r=2004>

Zákon č. 435/2005 Sb., o zaměstnanosti. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna České republiky, 2018 [cit. 21. 10. 2018]. Dostupné z:

<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=2004&cz=435>

Země lidí, o.p.s. [online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://zemelidi.cz/>

Změny v systému podpory zaměstnávání osob se zdravotním postižením od 1. 1. 2018.

[online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2018 [cit. 21. 10.

2018]. Dostupné z: [https://portal.mpsv.cz/sz/zamest/zamestnaniosob/zmeny-v-systemu-](https://portal.mpsv.cz/sz/zamest/zamestnaniosob/zmeny-v-systemu-podpory-zamestnavani-ozp-od-20180101.pdf)

[podpory-zamestnavani-ozp-od-20180101.pdf](https://portal.mpsv.cz/sz/zamest/zamestnaniosob/zmeny-v-systemu-podpory-zamestnavani-ozp-od-20180101.pdf)

Rytmus[online]. Praha, 2018. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z:

http://www.rytmus.org/shared/clanky/760/Zasady-uspesne-komunikace-s-lidmi-s-mentalnim-postizenim_ETR.pdf